
L'estructura de la relació obligatòria

PID_00261205

Jesús Estruch
Rafael Verdera

Temps mínim de dedicació recomanat: 7 hores

Jesús Estruch**Rafael Verdera**

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats per la professora: Aura Esther Vilalta (2019)

Primera edició: febrer 2019
© Jesús Estruch, Rafael Verdera
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2019
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Disseny: Manel Andreu
Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció.....	5
Objectius.....	7
1. Concepte, elements i fonts de les obligacions.....	9
1.1. La relació obligatòria	9
1.2. Posició jurídica del creditor	10
1.3. Posició jurídica del deutor	11
1.4. Les relacions entre deute i responsabilitat	13
1.5. Concurrencia de creditors i insuficiència del patrimoni del deutor	16
1.6. La relació obligatòria sinal·lagmàtica	16
1.7. Les fonts de les obligacions	19
2. Els subjectes de la relació obligatòria.....	24
2.1. Les parts de la relació obligatòria	24
2.2. La pluralitat de persones en la relació obligatòria: formes d'organització	25
2.3. La parciarietat	28
2.4. La mancomunitat en sentit estricte	30
2.5. La solidaritat	33
3. L'objecte de la relació obligatòria.....	39
3.1. El concepte de prestació	39
3.2. Els caràcters de la prestació	39
3.3. Les classes de prestació	42
3.4. L'obligació de donar	44
3.5. L'obligació de fer	46
3.6. L'obligació de no fer	48
3.7. Les obligacions genèriques	49
3.8. Les obligacions alternatives	52
3.9. Les obligacions facultatives	55
3.10. Les obligacions indivisibles	56
4. Les obligacions pecuniàries.....	58
4.1. Concepte i funcions dels diners	58
4.2. Els deutes pecuniaris: règim jurídic	58
4.3. Les alteracions del valor de la moneda	62
4.4. El deute d'interessos	64
5. Les circumstàncies de la relació obligatòria.....	70

5.1. Plantejament general	70
5.2. El lloc en la relació obligatòria	70
5.3. El temps en la relació obligatòria	70
5.4. La relació obligatòria a termini	71
5.5. La relació obligatòria condicional	73
5.6. La relació obligatòria i el mode	77
Resum	79
Exercicis d'autoavaluació	81
Solucionari	82

Introducció

La regulació general de les obligacions es conté en els art. 1088 i ss. CC (títol I del Llibre IV del Codi civil espanyol).

El primer problema amb el qual s'enfronta l'interpret és donar una noció de relació obligatòria (obligació, en la terminologia utilitzada pel Codi civil) que pugui comprendre els elements, estructura, caràcters i funcions que l'ordenament jurídic li reconeix.

En una primera aproximació, per obligació es pot entendre el deure jurídic a càrrec del deutor, però aquest concepte es queda curt per a abastar l'estructura complexa i, sobretot, la funció de l'obligació com a relació jurídica entre creditor i deutor. Des d'aquesta perspectiva, per relació jurídica obligatòria s'entén la relació complexa en què es troben un creditor (posició activa, titularitat del dret de crèdit) i un deutor (posició passiva, titularitat del deure jurídic de prestació). Es tracta, en definitiva, de subratllar la naturalesa de la relació obligatòria no només com una contraposició de les posicions activa i passiva, sinó com un marc estable de cooperació per a perseguir interessos econòmics tutelats per l'ordenament jurídic.

Tota relació obligatòria comporta un vincle entre el creditor i el deutor, que s'anomena vincle obligatori, i que consisteix bàsicament en l'existència d'una situació de poder (posició activa, del creditor) i una situació de deure jurídic (posició passiva, del deutor) que són correlatives. En conseqüència, el vincle existent entre el creditor i el deutor es compon de dos elements:

- a) El dèbit o deute, atès que l'art. 1088 CC estableix que «tota obligació consisteix en donar, fer o no fer alguna cosa».
- b) La responsabilitat, atès que el deutor respon del compliment de les obligacions amb tots els seus béns, presents i futurs (art. 1911 CC, que consagra el principi de responsabilitat patrimonial universal del deutor).

Les obligacions neixen de la llei, els contractes i quasicontractes i dels actes i omissions il·lícits o en què intervingui qualsevol gènere de culpa o negligència (fonts de les obligacions), si bé el Codi civil espanyol s'ocupa bàsicament de les obligacions que neixen dels contractes. Per això, a falta de regulació específica, a les obligacions que neixen d'altres fonts se'ls apliquen també les regles generals específiques per a les obligacions contractuals.

Aquest mòdul analitza també els subjectes, l'objecte i les circumstàncies de la relació obligatòria. En funció d'aquests elements de la relació obligatòria som davant diferents tipus d'obligacions, a les quals és aplicable un règim jurídic específic.

Objectius

Aquest mòdul proporciona a l'estudiant els continguts i les eines necessàries per a assolir els objectiussegüents:

- 1.** Comprendre el concepte de relació jurídica obligatòria i conèixer-ne elements estructurals.
- 2.** Conèixer les fonts de les obligacions i la seva regulació.
- 3.** Conèixer l'organització dels subjectes en la relació obligatòria i el règim jurídic previst per a cadascuna de les formes d'organitzar la pluralitat de persones (mancomunitat, parciarietat, solidaritat).
- 4.** Reconèixer les diferències entre els diferents tipus d'obligacions per raó del seu objecte.
- 5.** Conèixer el règim jurídic aplicable a les diverses classes d'obligacions.
- 6.** Identificar i conèixer la naturalesa de les diferents circumstàncies i elements accidentals que poden afectar l'obligació.

1. Concepte, elements i fonts de les obligacions

1.1. La relació obligatòria

1) Sentits de l'obligació

La relació obligatòria és regulada amb caràcter general en el Llibre IV, Títol I, del Codi civil espanyol, sota la rúbrica «De les obligacions» i abasta els art. 1088-1213 CC. En realitat, el Codi civil no utilitza l'expressió «relació obligatòria», sinó la d'«obligació» i ho fa a més en tres sentits diferents:

- a) Per a al·ludir al fet o acte que l'origina, és a dir, a la font de l'obligació: per exemple, art. 1105 CC.
- b) Per a al·ludir a la posició del deutor, és a dir, al deute: per exemple, art. 1088 CC.
- c) Per a al·ludir a la totalitat de la relació obligatòria: per exemple, art. 1089 CC.

2) Delimitació de la relació obligatòria

L'obligació s'ha definit tradicionalment com un vincle jurídic en virtut del qual el deutor ha d'observar una determinada conducta (anomenada prestació) a favor del creditor. Amb aquesta configuració, l'obligació apareix com una simple correlació¹ entre dues posicions: una de poder jurídic o posició creditora, i una altra de deure jurídic o posició deutora.

⁽¹⁾La correlació es constata en tant que l'abast del deute i del crèdit coincideixen: el creditor no pot exigir més del que el deutor està obligat a complir.

No obstant això, aquest plantejament no sembla adient i sembla més convenient posar de manifest l'existència d'una relació jurídica complexa entre les parts, perquè en reforça el caràcter d'instrument per a la realització d'interessos econòmics (prestació de serveis i intercanvi de béns). La correlació entre crèdit i deute és una de les notes de la relació obligatòria (l'anomenada correlativitat), però no esgota l'explicació del fenomen.

Efectivament, la relació jurídica obligatòria és una relació complexa en què es troben un creditor (posició activa, titular del dret de crèdit) i un deutor (posició passiva, titular del deure jurídic de prestació). No es tracta, per tant, de considerar la relació obligatòria com una mera contraposició de les posicions activa i passiva, sinó com un marc estable de cooperació per a perseguir interessos econòmics tutelats per l'ordenament jurídic.

Bàsicament, per relació obligatòria s'entén la situació jurídica en què una persona (creditor) té un dret (personal o de crèdit) que li permet exigir un comportament d'una altra persona (deutor), que suporta el deure jurídic de realitzar-lo al seu favor (deure de prestació). Ara bé, a la posició deutora no només concorren deures principals i accessoris, sinó també facultats; i, al revés, a la posició creditora no només li corresponen facultats, sinó també càrregues. Només amb aquesta constatació es pot apreciar en la seva totalitat el fenomen obligatori.

3) Elements de la relació obligatòria

Els elements estructurals bàsics de la relació obligatòria són els següents:

- a) Els **subjectes**, que són dos, creditor i deutor, i poden concórrer al seu torn diverses persones en cadascuna de les posicions, activa i passiva, de la relació.
- b) L'**objecte**, és a dir, la prestació o comportament que el creditor pot exigir al seu deutor (i que consisteix a donar, fer o no fer alguna cosa: art. 1088 CC).
- c) El **vinde jurídic**, és a dir, la correlació entre el poder del creditor i el deure del deutor. El vinde jurídic converteix un determinat comportament del deutor en un comportament degut. I, precisament, per ser degut, en cas d'incompliment, el creditor disposa de mecanismes de reacció que poden afectar el patrimoni del deutor, és a dir, es preveu la responsabilitat del deutor (art. 1911 CC).

1.2. Posició jurídica del creditor

1) La titularitat de la posició activa

El creditor és el titular de la posició activa, és a dir, el titular del dret de crèdit. En conseqüència, és titular de facultats per a la satisfacció del seu interès i alhora de deures i càrregues derivades de la seva posició en la relació jurídica obligatòria.

2) Facultats del creditor

Des del punt de vista de les seues facultats, el creditor pot:

- a) Exercir la facultat d'exigir al deutor el compliment del seu deure de prestació, tant judicialment com extrajudicialment. El creditor no només pot exigir que el deutor compleixi la seva obligació (per exemple, que lliuri el pis venut), sinó que també disposa de mecanismes per a reaccionar davant els possibles incompliments (per exemple, resoldre el contracte i reclamar els danys produïts).

b) Disposar del seu dret de crèdit, tant *intervivos* com *mortis causa*, i tant a títol onerós com gratuït, incloent-hi la renúncia (art. 1187 i ss. CC).

c) Assegurar l'efectivitat del seu dret de crèdit, per mitjà d'accions d'impugnació de determinats actes del deutor.

3) Deures i càrregues del creditor

Com a contrapartida, el creditor assumeix també deures i càrregues com a titular de la posició activa, de manera que poden distingir-se els deures i càrregues derivats de la llei dels derivats del mateix negoci, previstos expressament per les parts sense altres límits que els establerts per a la autonomia privada (art. 1255 CC).

La bona fe delimita la posició del creditor en l'exercici del seu dret i li imposa una actuació diligent (art. 7.1 CC). Tampoc no pot dur a terme un exercici abusiu del seu dret (art. 7.2 CC).

Concorren en el creditor un seguit de càrregues destinades a facilitar l'alliberament del deutor i l'extinció del vincle. Amb caràcter general, són càrregues del creditor:

a) Col·laborar amb el deutor perquè pugui executar la prestació. El caràcter necessari de la col·laboració és valorat tenint en compte el principi de bona fe i d'acord amb els usos dels negocis (*vid.* art. 621-34.1 i 622-28.1 CCCat).

b) Exercitar diligentment el seu dret de crèdit i les facultats que se'n deriven.

c) Informar diligentment el deutor de les circumstàncies fonamentals perquè el deutor pugui complir amb el programa de prestació.

1.3. Posició jurídica del deutor

1) La titularitat de la posició passiva

En la posició passiva de la relació jurídica obligatòria hi ha el deutor, qui ha de realitzar la conducta constitutiva de la prestació (dèbit o deute) i és, en cas d'incompliment, sotmès a l'actuació del creditor (responsabilitat). Aquesta correlació de poder i deure, característica de la relació jurídica obligatòria, s'anomena vincle obligatori.

2) Deures del deutor

La característica principal de la posició del deutor està integrada pel deure de prestació, és a dir, per l'existència d'un comportament jurídicament degut o exigible. S'entén, doncs, per dèbit el deure jurídic que competeix al deutor i que consisteix en la realització d'una conducta (una prestació de donar, fer o

no fer alguna cosa: art. 1088 CC). Però, la posició del deutor no pot reduir-se al deute, ja que està integrada tant per deutes principals i accessoris com per facultats.

Els deutes principals i accessoris a càrrec del deutor condueixen al compliment del seu deure de prestació. El deutor queda obligat no només al compliment d'allò que expressament s'ha pactat, sinó també a totes les conseqüències que, segons la seva naturalesa, siguin conformes a la bona fe, a l'ús i a la llei (art. 1258 CC).

Com a deure principal, el deutor ha de realitzar la conducta deguda, d'acord amb les coordenades temporals i espacials previstes, que es derivin dels criteris legals o de l'art. 1258 CC.

Els deutes accessoris que afecten el deutor no són iguals per a tota relació obligatòria, ja que depenen del deure principal a què serveixen o al qual estan funcionalment subordinats.

3) Facultats del deutor

Com a contrapartida a aquesta situació de deure, el deutor disposa també de facultats que caracteritzen la seva posició passiva en la relació obligatòria i que, en certa mesura, són el revers de la posició del creditor. Aquestes facultats del deutor es connecten amb la prohibició per al creditor d'impedir o obstaculitzar injustificadament el compliment del deutor i el seu consegüent alliberament del vincle obligatori.

a) Si el creditor refusa col·laborar en el compliment, per mitjà d'un requeriment i oferiment del pagament, el deutor el col·loca en situació de mora (*mora creditoris*), i és imputable al creditor el retard en el compliment de la conducta deguda pel deutor.

b) El deutor queda lliure de responsabilitat si procedeix a la consignació del deute quan es tracti d'una prestació de donar (art. 1176 CC).

c) El deutor disposa també de facultats defensives, quan la reclamació del creditor no s'ajusti a la prestació deguda. La defensa del deutor s'efectuarà d'una manera o una altra segons la reclamació del creditor tant si és judicial o no.

4) La responsabilitat del deutor

A més del deute o deure de prestació, l'altre element del vincle obligatori és la responsabilitat. El comportament del deutor és un comportament jurídicament degut i exigible. Per això, si no desenvolupa aquest comportament, el creditor disposa de la facultat de reaccionar de diverses maneres, agredint jurídicament, si escau, el patrimoni del deutor per a satisfer els seus interessos.

Per a això, l'art. 1911 CC disposa que «del compliment de les seves obligacions respon el deutor amb tots els seus béns presents i futurs». Aquesta norma, que consagra el principi de responsabilitat patrimonial universal del deutor, significa que aquest és responsable de l'incompliment del deure de prestació sempre que li sigui imputable.

Quins són els trets d'aquesta responsabilitat? La responsabilitat es caracteritza per ser patrimonial i universal:

- a) És **patrimonial**, perquè es fa efectiva sobre els béns del deutor, sense que es pugui recórrer a mecanismes en el pla personal (com succeïa històricament amb la presó per deutes).
- b) És **universal**, perquè es fa efectiva sobre qualssevol béns del deutor, tant els presents com els futurs.

1.4. Les relacions entre deute i responsabilitat

1) La connexió entre deute i responsabilitat

Com s'ha indicat, la posició passiva s'integra pel deute, o conjunt de deures i facultats que competeixen al deutor, i per la responsabilitat patrimonial. El caràcter jurídicament degut del vincle comporta la concurrència necessària de dos elements: el deute i la responsabilitat².

⁽²⁾Si no hi ha responsabilitat, és a dir, si el creditor no pogués reaccionar enfront de l'incompliment del deutor, què garantiria al creditor que la prestació seria complerta?

La responsabilitat patrimonial, si bé és present en tota obligació, és l'últim recurs quan el deutor no procedeix al compliment voluntari del deure de prestació. Això no vol dir que es tracti de fases diferents de la relació obligatòria, sinó que es tracta de dos elements integrants seus: s'és responsable en la mesura que hi ha un deute i des del moment en què aquest neix. La responsabilitat, a més, es manifesta per mitjà dels mecanismes de defensa del crèdit: aquesta responsabilitat és la que, per exemple, permet que el creditor impugni els actes fraudulents del seu deutor, tot i que encara no hagi incomplert.

Es planteja tradicionalment en la doctrina la qüestió de reconèixer graus d'independència entre els dos elements que integren el vincle obligatori: el deute i la responsabilitat. Històricament eren elements que tenien origen diferent i podien no coincidir en una obligació. Per això, analitzarem a continuació la possibilitat que hi hagi deute sense que hi hagi responsabilitat; que hi hagi responsabilitat sense deute, o que concorrin supòsits de deute amb responsabilitat limitada.

2) Supòsits de deute sense responsabilitat

En primer lloc, ens hem de plantejar les hipòtesis de deute sense responsabilitat. Si fossin admissibles, es tractaria de supòsits en què el deutor ha de prestar un comportament (és a dir, hi hauria deute), però, en cas d'incompliment, el

creditor no tindria mecanismes de reacció (és a dir, no hi hauria responsabilitat). En aquests supòsits, el creditor no tindria el poder de compel·lir el deutor perquè complís el seu deure de prestació. Hi hauria el deure de prestació, però el creditor no tindria poder d'agredir coactivament el patrimoni del deutor. En conseqüència, el crèdit del creditor seria satisfet només quan el deutor volgués complir voluntàriament. El creditor tindria al seu favor, però, la facultat de retenir legítimament el pagament voluntari fet pel deutor (*solutiretentio*). En conseqüència, el deutor no podria reclamar legítimament la devolució d'allò que voluntàriament s'ha pagat, i si ho fes, el creditor podria oposar aquesta excepció.

Delimitada d'aquesta manera la hipòtesi, és fàcil pensar que el cas més evident de deute sense responsabilitat serien les tradicionalment anomenades obligacions naturals. En regular el quasicontracte de cobrament indegut, que permet recuperar el que s'ha pagat indegudament per error, l'art. 1901 CC estableix que «es presumeix que hi va haver error en el pagament quan es va lliurar una cosa que mai es va deure o que ja estava pagada; però, aquell a qui es demani la devolució pot provar que el lliurament es va fer a títol de liberalitat o per una altra causa justa». A què es refereix el Codi civil quan al·ludeix a aquesta «altra causa justa»? L'estructura de l'art. 1901 CC permet relacionar aquesta «causajusta» amb una obligació natural, consistent en deures morals o socials: en tractar-se d'un cobrament indegut, entre *solvens* i *accipiens* no hi ha un deute que justifiqui el pagament (*causa solvendi*); tampoc la causa justa no pot ser una donació (*causa donandi*), perquè l'art. 1901 CC contraposa la causa justa al «títol de liberalitat». Se'n deriva que qui ha rebut la prestació pot no tornar-la si justifica que se li va lliurar en compliment d'una obligació natural, i també s'accepta la validesa de l'assumpció d'una promesa futura basada en un deure moral o social.

La doctrina ha destacat, però, que es tracta més aviat d'un problema de causa justa de l'atribució patrimonial. La causa justa a què al·ludeix l'art. 1901 CC, sigui quina sigui la configuració, exclou la repetició o l'enriquiment sense causa. Ara bé, totes les causes que no siguin socialment o moralment dignes de tutela quedarien fora de l'àmbit d'aquest art. 1901 CC i, per tant, no justificarien l'efecte de *soluti retentio* a favor d'aquell que rep el pagament.

Per tant, el que importa és que determinats deures morals o socials són considerats causes justes a l'efecte d'evitar la repetició del que s'ha pagat. Té menys rellevància que aquests deures s'anomenin obligacions naturals o es vinculin amb aquesta categoria històrica, perquè això no n'afecta el règim jurídic.

3) Supòsits de responsabilitat sense deute

S'ha apuntat, d'altra banda, que hi ha supòsits de responsabilitat sense deute, en els quals un subjecte és responsable sense ser deutor. En aquest cas, la dissociació de la connexió institucional entre deute i responsabilitat es produeix per l'aparició de la responsabilitat, sense que prèviament hi hagi deute.

a) Com a paradigma d'aquests casos, se sol citar la fiança, que és la garantia personal en la qual el fiador s'obliga enfront del creditor per al supòsit que el deutor no compleixi amb la seva obligació. Atès que hi ha un deutor (amb la seva responsabilitat particular), i que el fiador respon en cas que el deutor no compleixi, es podria pensar que el fiador respon sense ser deutor (responsabilitat sense deute).

El que passa en realitat no és que el fiador no sigui deutor, sinó que ho és d'una manera diversa al deutor principal. Efectivament, el fiador deu i està obligat, com es desprèn de l'art. 1822 CC, però només per al supòsit d'incompliment de la seva obligació pel deutor.

b) Tampoc no són supòsits de responsabilitat sense deute els supòsits de garanties reals (hipoteca o penyora) en relació amb deutes aliens: quan qui constitueix la garantia sobre un bé de la seva propietat és diferent del deutor de l'obligació que es garanteix amb aquest dret real de garantia.

En aquests casos, el constituent de la garantia no ostenta la condició de deutor. Però, tampoc no respon del deute aliè amb tots els seus béns, sinó que queda limitat al valor dels béns sobre els que específicament recau la garantia. Es tracta més aviat d'una ampliació dels béns sobre els quals pot fer-se efectiva la responsabilitat.

4) Supòsits de responsabilitat limitada

La dissociació entre deute i responsabilitat ha permès a part de la doctrina explicar els supòsits de responsabilitat limitada, en els que l'abast de la responsabilitat no arriba a cobrir tot el deute, i constitueix, per tant, una excepció al principi de responsabilitat patrimonial universal del deutor consagrat en l'art. 1911 CC.

Hi ha exemples de responsabilitat limitada en l'art. 140 LH (pot pactar-se en l'escriptura de constitució d'hipoteca voluntària que l'obligació garantida es farà efectiva només sobre els béns hipotecats); l'art. 395 CC (el comuner pot quedar exempt del pagament de les despeses de la cosa comuna si renuncia a la part que li correspongui) i l'art. 575 CC (el propietari queda dispensat de contribuir a les càrregues si renuncia a la mitgeria), casos constitutius de l'anomenada renúncia alliberadora o abandó, i els art. 998 i 1023 CC (acceptació de l'herència a benefici d'inventari).

Un cas especial de responsabilitat es consagra en l'art. 7 de la Llei 14 /2013, de 27 de setembre, de suport als emprenedors i la seva internacionalització, en perfilar l'anomenat emprenedor de responsabilitat limitada.

Es tracta, però, més que de dissociació entre deute i responsabilitat, de supòsits de cobertura incompleta d'un deute, que poden ser explicats gràcies a la consideració de debit i responsabilitat com dos elements diferenciats integrants del vincle obligatori.

1.5. Concurrencia de creditors i insuficiència del patrimoni del deutor

1) La noció d'insolvència

El deutor respon de les seves obligacions, com afirma l'art. 1911 CC, amb tots els seus béns, presents i futurs. Això no vol dir evidentment que tot deutor pugui fer front a tots els seus deutes. Pot ocórrer, per tant, que el passiu exigible al deutor (el valor dels seus deutes) sigui superior al seu actiu realitzable (el valor dels seus béns i drets), i es produeixi en aquest cas una situació d'insolvència, de dèficit patrimonial del deutor per fer front a les seves obligacions.

La insolvència es mostra com a pressupòsit, entre altres mesures legals, de l'inici d'un procediment concursal, de la sol·licitud de mesures de defensa dels creditors o d'una alteració de les circumstàncies contractuals.

Però el Codi civil no ofereix un concepte d'insolvència i ni tan sols es precisa si el concepte d'insolvència és el mateix en totes aquestes normes. Per això, davant la varietat de situacions i de referències a «insolvència», es pot dubtar que el Codi civil identifiqui situacions que puguin perfilar-se amb trets comuns.

2) Insolvència i concurs de creditors

Les normes sobre insolvència que el Codi civil (art. 1912 a 1920) contenia han estat derogades per l'entrada en vigor de la Llei concursal, per la qual cosa cal acudir a aquesta Llei per a determinar quin és el concepte legal d'insolvència.

El deutor en situació d'insolvència, assenyala l'art. 2.2 LC, és aquell que no pot complir regularment les seves obligacions exigibles. Per tant, insolvència és, a aquest efecte, la impossibilitat de compliment regular de les obligacions exigibles. En conseqüència, hi ha estat d'insolvència quan el deutor està en una situació d'insuficiència patrimonial, però també en el cas de patir una situació de falta de liquiditat patrimonial que li impedeix complir regularment les seves obligacions exigibles.

La Llei concursal distingeix en funció de si la sol·licitud de concurs és presentada pel mateix deutor (art. 2.3 LC) o per un creditor (art. 2.4 LC).

1.6. La relació obligatòria sinal·lagmàtica

1) Relació obligatòria simple i relació obligatòria sinal·lagmàtica

En descriure l'estructura de la relació obligatòria, s'ha destacat que hi concorren dues posicions: una activa (de poder jurídic) i una altra passiva (de deure jurídic). Aquesta estructura és un esquema descriptiu d'una relació obligatòria simple (on concorren una posició activa i una posició passiva).

És el cas, per exemple, de l'obligació d'indemnitzar el dany causat en trencar un aparador d'una pedrada: el causant del dany és el deutor, i la víctima del dany és la creditora.

No obstant això, en la realitat, la situació més freqüent no és la presència d'una relació obligatòria simple, sinó de les anomenades relacions obligatòries sinal·lagmàtiques.

La relació obligatòria sinal·lagmàtica es caracteritza perquè les parts es troben recíprocament en posició activa i passiva l'una respecte de l'altra. L'element essencial per a reconèixer l'existència d'una relació obligatòria sinal·lagmàtica és, per tant, la reciprocitat. Deutor i creditor ho són simultàniament, i les seves posicions estan a més a més interconnectades: l'obligació assumida per una de les parts és causa i raó de l'obligació assumida per l'altra. La clau no és el mer encreuament de posicions jurídiques, sinó la reciprocitat entre aquestes.

Així, en un contracte de compravenda, el venedor és creditor del preu i deutor del lliurament de la cosa venuda, i precisament és deutor del lliurament de la cosa venuda perquè és creditor del preu; el comprador és deutor del lliurament del preu acordat i alhora és creditor de l'objecte del contracte i és deutor del lliurament del preu precisament perquè és creditor de la cosa venuda.

El Codi civil no al·ludeix al terme de relació obligatòria sinal·lagmàtica, sinó que en els pocs preceptes en què es regulen aquestes relacions obligatòries, les anomena obligacions recíproques. No obstant la parquedat de la regulació d'aquest tipus d'obligacions, en l'actualitat es tracta d'un supòsit molt freqüent i el de més transcendència jurídic-econòmica, que sorgeix no només de les figures regulades pel Codi civil, sinó també de la major part de contractes atípics.

És molt important tenir en compte que, amb independència de la tipicitat o atipicitat d'un contracte, si pot qualificar-se com a generador de relacions sinal·lagmàtiques, se li aplicarà, si no hi ha regles específiques, el règim general d'aquestes obligacions (per exemple, contracte de permuta de solar per obra futura).

2) Notes característiques de les relacions obligatòries sinal·lagmàtiques

Quines són les notes característiques de les relacions obligatòries sinal·lagmàtiques? Les relacions obligatòries es caracteritzen perquè:

a) Són negocis onerosos (comporten un sacrifici patrimonial per a cadascuna de les parts de la relació obligatòria). Cal destacar, però, que tota relació obligatòria sinal·lagmàtica és onerosa (compravenda, permuta), però no tota relació onerosa és sinal·lagmàtica (préstec amb interès: art. 1753 CC).

b) Hi ha un nexa de dependència entre les prestacions de les parts: existència d'una contraprestació de cadascuna de les parts davant de la prestació de l'altra (per exemple, contracte de compravenda).

c) Les parts són recíprocament creditors i deutors.

Cal tenir en compte que el Codi civil utilitza la noció de reciprocitat en altres sentits d'abast diferent a la sinal·lagmàtica: per exemple, en la compensació (art. 1195 CC).

3) Règim jurídic de les obligacions sinal·lagmàtiques

Amb caràcter general, el Codi civil espanyol no regula les relacions sinal·lagmàtiques amb la importància que mereixerien atesa la seva freqüència social. El model del qual parteix el Codi civil és la relació obligatòria simple.

Ara bé, això no ens pot fer oblidar que el que falta en el Codi civil és una regulació general de les obligacions sinal·lagmàtiques. En canvi, en la regulació concreta de cada contracte, en la mesura que donen lloc a relacions sinal·lagmàtiques, sí que hi ha previsió de solucions adequades tenint en compte la interdependència de les obligacions de les parts. Per tant, de vegades cal procedir a generalitzar normes previstes respecte a un contracte concret per a estendre-les a uns altres contractes.

Quin és el règim jurídic bàsic al qual se sotmeten les relacions obligatòries sinal·lagmàtiques? Les normes establertes pel Codi civil es refereixen, en concret, als aspectes següents:

a) **Compliment simultani.** Com a regla general, les prestacions a càrrec de les dues parts s'han de complir de manera simultània.

b) **Règim de la mora.** L'art. 1100 CC disposa en aquest sentit, en el seu paràgraf final, que «en les obligacions recíproques cap dels obligats no incorre en mora si l'altre no compleix o no s'avé a complir degudament el que li pertoca. Des que un dels obligats compleix la seva obligació, comença la mora per a l'altre».

c) **Resolució per incompliment.** En cas d'incompliment d'una banda, la part que no ha incomplert pot sol·licitar la resolució del vincle obligatori. Aquest és el criteri que ofereix l'art. 1124 CC.

d) **Suspensió de compliment de la mateixa prestació.** En cas que qui no ha complert (ni s'ha avingut a complir) vulgui que l'altra part compleixi, aquesta altra part pot oposar l'excepció d'incompliment contractual o de contracte no complert (*exceptio non adimpleti contractus*), per no veure's obligat a complir. Així mateix, davant la pretensió de compliment d'una part que ha complert, però de manera defectuosa o inexacta, l'altra part a la qual es reclama el compliment de la seva obligació pot oposar l'excepció de compliment defectuós (*exceptio non rite adimpleti contractus*).

1.7. Les fonts de les obligacions

1) Delimitació de les fonts de les obligacions

S'entén per fonts de les obligacions els fets jurídics dels quals neixen les obligacions. Identifica, per tant, els supòsits o situacions que tenen com a conseqüència el naixement d'una relació obligatòria.

2) L'abast de l'art. 1089 CC

En el Codi civil la norma bàsica (encara que literalment no parli de fonts de les obligacions) és l'art. 1089 CC, segons el qual «les obligacions neixen de la llei, dels contractes o quasicontractes, i dels actes i omissions il·lícits o en què intervingui qualsevol gènere de culpa o negligència».

Aquesta classificació, poc pràctica i producte de la nostra tradició històrica, té reflex en una regulació asistemàtica de les fonts de les obligacions: el contracte està regulat en el títol II del Llibre IV (art. 1254 i ss. CC); el quasicontracte, al títol XVI, capítol I, del mateix Llibre (art. 1887 i ss. CC); el delictes, al Codi penal i en lleis especials, i el quasi delictes en el títol XVI, capítol II, del Llibre IV del Codi civil (art. 1902 i ss. CC).

La justificació d'una classificació amb cinc elements és discutible des del moment en què s'hi inclou la llei. Al final, totes les fonts de les obligacions són reconduïbles a la llei, ja que si la llei no les admetés no tindrien aquesta funció.

La importància de la consideració d'una obligació com a legal, contractual, quasicontractual, delictiu o quasidelictiu, no pot ser merament classificatòria. Per a tenir sentit, cal que d'aquesta consideració es derivi l'aplicació d'un o altre règim jurídic. I, com veurem, la diversitat de règim jurídic és pràcticament inexistent, més enllà de les diferències a l'hora de determinar quan ha sorgit una obligació.

3) La llei com a font de les obligacions

La primera de les fonts de les obligacions que esmenta l'art. 1089 CC és la llei i aquesta previsió és desenvolupada per l'art. 1090 CC. Hi ha coincidència en entendre que la referència a la llei en l'art. 1089 CC i a les obligacions legals³ de l'art. 1090 CC ha de ser considerada equivalent a qualsevol norma jurídica. Això comporta dos tipus de conseqüències. D'una banda, és possible que també del costum i els principis generals del Dret sorgeixin obligacions. I, de l'altra, permet que sorgeixin obligacions no només de la llei en sentit estricte, sinó també de qualsevol altra disposició de rang normatiu inferior o diferent (com, per exemple, els reglaments).

⁽³⁾El cas més clar d'obligació legal són els aliments entre parents (art. 142 i ss. CC).

Només s'han de considerar obligacions legals les que neixen directament de la llei, és a dir, quan la producció o l'aparició a la realitat social del supòsit de fet previst en la norma implica que l'obligació pugui entendre's nascuda automàticament.

Les obligacions legals es regeixen en primer lloc per les disposicions de la llei que les hagi establert, i, en allò no previst per aquesta, per les disposicions del Llibre IV del Codi civil (art. 1090 CC). El Codi civil estableix també que les obligacions legals no es presumeixen i que només són exigibles les expressament determinades pel mateix Codi o per lleis especials.

4) El contracte com a font de les obligacions

El contracte constitueix la font de la qual amb més freqüència sorgeixen les obligacions entre les parts. El Codi civil indica que «les obligacions que neixen dels contractes tenen força de llei entre les parts contractants, i s'han de complir d'acord amb ells» (art. 1091 CC). La regulació que en els art. 1254 i ss. CC es dedica al contracte en general és, amb diferència, la més extensa de totes les previstes per a les fonts de les obligacions; i això sense oblidar que, en ocupar-se dels concrets tipus contractuals, el Codi civil al·ludeix nombroses vegades a l'efecte obligacional.

L'art. 1091 CC consagra dues idees fonamentals. D'una banda, de l'art. 1091 CC es pot extreure la força vinculant del contracte amb la seva al·lusió a la força de llei entre les parts (que en l'art. 1254 CC s'expressa per mitjà d'aquest consentiment en obligar-se). I, d'altra banda, la referència al compliment a l'acord del contracte constitueix una dada addicional per delimitar el principi d'autonomia privada. Aquestes idees se sintetitzen en la màxima *pacta sunt servanda* ('els pactes han de ser observats').

5) El quasicontracte com a font de les obligacions

El quasicontracte com a font de les obligacions és esmentat en l'art. 1089 CC, però, en canvi, els art. 1090 a 1092 CC no contenen cap indicació sobre el seu règim, com sí que succeeix amb les altres fonts de les obligacions.

Els quasicontractes són una categoria que històricament tracta d'agrupar les situacions en què hi ha una actuació voluntària i lícita, sense que pugui parlar-se de contracte, de la qual sorgeix una obligació. L'art. 1887 CC tracta de definir-los: «són quasicontractes els fets lícits i purament voluntaris, dels quals resulta obligat el seu autor envers un tercer i de vegades una obligació recíproca entre els interessats».

La categoria general dels quasicontractes només pot explicar-se per una inèrcia històrica. En realitat, els dos únics supòsits de quasicontractes que recull el Codi civil no són suficients per a justificar-ne l'existència i la mateixa con-

sideració d'una categoria jurídica independent (la de quasicontracte). La categoria jurídica de quasicontracte, per tant, està clarament en declivi per la seva inutilitat.

Cal observar que la categoria general és inútil en no existir normes que s'hi puguin aplicar (de què serveix qualificar una situació com a quasicontracte si no hi ha regles comunes a tot quasicontracte?).

6) El delicte com a font de les obligacions

El delicte com a font de les obligacions és abordat en l'art. 1092 CC, segons el qual «les obligacions civils que neixin dels delictes o faltes es regiran per les disposicions del Codi penal».

Cal tenir en compte que la Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, ha suprimit les faltes, històricament regulades en el Llibre III del Codi penal, encara que algunes d'elles s'incorporen al Llibre II del Codi penal regulades ara com a delictes lleus.

En el plantejament literal de l'art. 1092 CC, l'obligació civil neix del delicte, en allò que tradicionalment s'ha anomenat «responsabilitat civil derivada de delicte» (rúbrica molt similar a l'emprada pel Títol V del Llibre I del Codi penal: art. 109 i ss.). Des d'aquesta perspectiva, la comissió d'un delicte desencadena no només una conseqüència jurídic-penal, sinó també una altra d'abast jurídic-civil, com la d'imposar una obligació a càrrec de qui comet aquest delicte. Però, aquest plantejament és absolutament erroni: la responsabilitat civil no sorgeix del delicte, sinó del dany que es pot generar com a conseqüència de la realització d'aquests actes. Això vol dir que no tot delicte implica una obligació de reparar el dany, ja que hi pot haver delicte sense cap dany. Que uns mateixos fets puguin ser la causa d'un il·lícit penal i d'un il·lícit civil no permet concloure que aquesta responsabilitat civil presenti una naturalesa diferent de la que té origen únicament en un il·lícit civil, sense arribar, doncs, a constituir delicte. La responsabilitat civil apareix regulada en el Codi penal, com a associada al dany «causat» pel delicte (art. 109 CP) o «derivat» del fet (art. 116 CP), i només a aquest dany.

7) Els actes o omissions negligents com a font de les obligacions

L'última de les fonts de les obligacions que esmenta l'art. 1089 CC són els «actes i omissions [...] en què intervingui qualsevol gènere de culpa o negligència». Aquesta previsió és aparentment desenvolupada per l'art. 1093 CC, en dir que «les [obligacions] que es derivin d'actes o omissions en què hi ha culpa o negligència no penades per la llei, queden sotmeses a les disposicions del capítol II del títol XVI d'aquest Llibre». Però, l'art. 1093 CC no té contingut normatiu en si mateix, ja que la seva finalitat principal és la remissió als art. 1902 a 1910 CC.

A banda dels preceptes del Codi civil, hi ha una important sèrie de lleis especials que s'ocupen de diversos supòsits de responsabilitat extracontractual (per exemple, accidents de circulació o productes defectuosos). A això cal afegir una enorme quantitat de resolucions judicials que han contribuït al desenvolupament detallat del Dret de danys a Espa-

nya. La responsabilitat civil extracontractual (també anomenada aquil·liana, per la seva connexió amb la *Lex Aquilia de damno*, de l'any 286 aC) és una de les matèries amb major rellevància en els últims temps.

La norma fonamental en la matèria és l'art. 1902 CC, segons el qual «qui per acció o omissió causa dany a algú altre, intervenint-hi culpa o negligència, resta obligat a reparar el dany causat». D'aquest precepte deriven els pressupostos bàsics de la responsabilitat civil extracontractual:

a) Acció o omissió d'una persona, entesa com a comportament actiu o passiu d'una persona. Cal tenir en compte que, de vegades (art. 1903 CC), es respon per l'actuació d'un tercer que està unit amb el responsable per determinades relacions jurídiques: es dissocia la figura del causant material del dany i la del responsable (per exemple, responsabilitat dels pares pels fets dels fills menors).

b) Causació d'un dany. Aquesta connexió causal és interpretada jurisprudencialment i doctrinalment en el sentit d'exigir-se una causalitat material o física (de tal manera que sense aquesta conducta no s'hauria produït el dany) i una imputació objectiva (en el sentit que aquesta causa ha de ser considerada com la jurídicament rellevant entre totes les que han contribuït a l'accident).

Per exemple, si el dependent no hagués venut una maça de grans dimensions al Carles, aquest no hauria pogut destrossar el cotxe del veí. Sense la conducta del dependent, el dany al veí no s'hauria produït (causalitat material), però aquest dany no s'ha d'imputar objectivament al dependent.

c) L'art. 1902 CC exigeix a més que qui hagi causat el dany actui negligentment (és a dir, ometent les precaucions i cauteles que serien raonables, ateses les circumstàncies).

Però, en determinades lleis no es requereix una actuació negligent, sinó que n'hi ha prou, simplement, d'haver causat el dany perquè sorgeixi l'obligació d'indemnitzar: es parla llavors de responsabilitat objectiva (per exemple, danys a les persones com a conseqüència d'accidents de vehicles de motor).

d) El dany és el fonament i el límit de la responsabilitat civil. Sense dany, no sorgeix la responsabilitat; i la responsabilitat només arriba fins a la compensació del dany. La indemnització no pot representar una forma d'enriquiment de la víctima.

Si concorren tots aquests requisits, sorgeix una obligació de reparar el dany causat. El causant del dany és el deutor i la víctima el seu creditor. La consideració de la causació d'un dany com a font de les obligacions permet resoldre mitjançant un senzill expedient tècnic la qüestió de la reparació del dany.

En lloc de construir un sistema jurídic alternatiu per a resoldre el problema de la reparació del dany, el nostre ordenament, com tants altres, opta per vincular aquesta situació amb la generació d'una relació obligatòria. D'aquesta manera, causar un dany es converteix en un dels supòsits de fet que donen lloc a les obligacions.

8) La declaració unilateral com a font de les obligacions

Encara que l'art. 1089 CC no en fa esment, sempre ha estat qüestió discutida fins a quin punt la declaració unilateral de voluntat podia ser considerada també font de les obligacions. El possible reconeixement de la declaració unilateral de voluntat com a font de les obligacions significa plantejar que la voluntat d'una persona doni lloc immediatament i sense més ni més al naixement d'una obligació, sense que hi hagi un creditor que tingui simultàniament un dret de crèdit. És fàcil advertir, doncs, que el principal obstacle al seu reconeixement el trobem en la dificultat de reconèixer la nota de correlativitat (entre situació de poder jurídic, pròpia del creditor, i situació de deure jurídic, pròpia del deutor) de la relació obligatòria.

La clau rau a determinar a partir de quin moment el declarant no pot revocar la declaració ja efectuada, sense ser sotmès a conseqüències desfavorables. Qui emet una determinada manifestació de voluntat està obligat per exigències de la bona fe i dels usos del tràfic tant a mantenir-la durant un termini raonable com a revocar-la, si és el cas, amb la mateixa publicitat que es va atorgar a la declaració. A la pràctica, els problemes s'han de situar en la forma i el temps de la revocació, la possibilitat d'una acceptació tàcita de la declaració i la no necessitat de coneixement de la declaració quan es realitza la conducta descrita en la declaració. No s'ha arribat a plantejar la possibilitat de reconduir aquestes situacions a un supòsit de responsabilitat precontractual.

Els supòsits en què excepcionalment s'admet la rellevància de la declaració unilateral de voluntat com a font d'obligacions són la promesa pública de recompensa (que, de vegades, també s'ha volgut justificar com a derivada del costum, per la referència a la llei de l'art. 1089 CC) i el concurs amb premi.

2. Els subjectes de la relació obligatòria

2.1. Les parts de la relació obligatòria

1) Parts de la relació obligatòria

En tota relació obligatòria hi ha dues posicions jurídiques: posició activa (creditor) i posició passiva (deutor). La noció de part identifica les posicions que s'ostenten en la relació obligatòria, però no persones en singular, de manera que cada part pot estar integrada per una pluralitat de persones.

La pluralitat de persones pot concórrer en la posició activa, en la posició passiva o en les dues posicions (pluralitat mixta). Ara bé, quan la relació obligatòria és sinal·lagmàtica, la pluralitat de persones aboca necessàriament a una pluralitat mixta.

Per exemple, tres germans són amos d'un habitatge i el lloguen a una persona. En la posició d'arrendador (creditor del pagament de la renda i deutor de la cessió de l'ús) hi ha tres persones i en la posició d'arrendatari n'hi ha una (deutor del pagament de la renda i creditor de la cessió de l'ús).

En el plantejament del Codi civil, es pressuposa que cada part de la relació obligatòria està integrada únicament per una persona, i, per això, s'estableixen regles especials per a les hipòtesis de concurrència de més d'una persona en la posició activa o passiva (art. 1137 i ss. CC). Com veurem a continuació, el problema sorgeix en la mesura que no sempre la pluralitat de persones s'organitza d'acord amb els mateixos criteris i regles.

2) La capacitat de les parts de la relació obligatòria

Quina capacitat ha de concórrer en les parts de la relació obligatòria? Hem de distingir dos plans. D'una banda, la capacitat exigida per a ser titular de la relació obligatòria. I, de l'altra, la capacitat exigida per a constituir la relació i exercir els continguts que se'n deriven.

a) Poden ser titulars de la posició activa o passiva, tant les persones físiques com les jurídiques (art. 38 CC). La titularitat es vincula, doncs, a la subjectivitat i a la capacitat jurídica.

b) Una qüestió diferent és, però, la capacitat requerida per a exercir vàlidament el contingut de cada posició (per exemple, perquè el creditor exigeixi el pagament o perdoni el deute). No hi ha regles generals en el Codi civil, que ofereix criteris diferents en funció de si es refereix a actes de constitució o d'execució de la relació obligatòria. Aplicant criteris generals, cal, per a la constitució vàlida de la relació obligatòria o per a l'exercici vàlid d'aquests drets, que la per-

sona tingui la capacitat d'obrar general. A més, en funció de la naturalesa de l'obligació de la qual es tracti, podrà ser necessària la concurrència de requisits addicionals.

Per exemple, en l'art. 1160 CC, la validesa del pagament en les obligacions de donar exigeix lliure disposició de la cosa deguda i capacitat per a alienar-la.

3) La identificació de les parts de la relació obligatòria

Atès que la relació obligatòria té caràcter relatiu (una part pot exigir a una altra, i només a aquesta altra, la prestació), cal que es precisi qui ostenta aquest poder i qui ostenta aquest deure. Cal, per tant, determinar qui són els subjectes de la relació obligatòria.

Per a concretar aquesta titularitat hi ha solucions diferents. És possible que els subjectes de la relació obligatòria estiguin determinats inicialment i siguin perfectament identificables.

Però, també s'admet que el subjecte sigui simplement determinable, és a dir, que hi hagi una indeterminació inicial i una determinació posterior, d'acord amb els criteris previstos en constituir la relació obligatòria (també anomenats supòsits de determinació indirecta). La determinabilitat pot referir-se tant al deutor com al creditor.

En els casos de manca de determinació inicial dels subjectes és imprescindible que la determinació posterior es produeixi segons els criteris previstos en l'acte de constitució de la relació, sense que sigui necessari un nou acord (arg. art. 1273 CC).

2.2. La pluralitat de persones en la relació obligatòria: formes d'organització

1) Problemes derivats de la pluralitat de persones en la relació obligatòria

Com s'ha indicat, el paradigma del qual parteix el Codi civil és la relació obligatòria amb titularitat única, és a dir, aquella en què només una persona integra cada part de la relació. Per això, quan en una de les parts concorre més d'una persona, cal determinar en quina mesura aquesta circumstància afecta el desenvolupament de la relació obligatòria.

Els problemes pràctics són innombrables, però aquesta concurrència de diverses persones exigeix la reflexió sobre qüestions bàsiques com la legitimitat activa (qui pot actuar?) i passiva (contra qui s'han de dirigir?), l'oposició d'excepcions (quins mecanismes de defensa poden al·legar davant la reclamació?), la cobertura de responsabilitat entre els deutors per al cas que un d'ells

sigui insolvent (quina part de la relació obligatòria assumeix el cost de la insolvència d'un codeutor?) i les relacions entre els creditors i els deutors (quins criteris presideixen les relacions internes entre els cotitulars?).

Les respostes als interrogants anteriors (i l'ordenació d'aquesta pluralitat de persones) es compliquen extraordinàriament per l'addició de dos factors més:

a) La configuració de la prestació. Cal diferenciar dos supòsits en funció de si la prestació és única o plural. Si la prestació és única, cal distingir al seu torn si resulta divisible (per exemple, el lliurament de 1.000 euros) o no (per exemple, el lliurament del quadre *La Madona de Port Lligat*, de Salvador Dalí). Si la prestació és plural, s'ha de ponderar quina és la relació entre les diferents conductes.

Les hipòtesis són molt variades. Els diferents conductes poden ser simultanis o successius, però s'han de caracteritzar per una certa coordinació encaminada a l'obtenció d'un resultat global, i no totes tenen la mateixa rellevància.

Per exemple, només cal pensar en el concert d'un grup musical en el qual no compareix el saxofonista, però sí la resta d'integrants del conjunt.

b) L'existència d'una relació obligatòria sinal·lagmàtica. Ja s'ha assenyalat que la freqüència de les relacions sinal·lagmàtiques condueix al fet que la majoria dels supòsits de pluralitat siguin casos de pluralitat mixta (en la part activa i en la part passiva de la relació). El problema es planteja a l'hora de precisar com influeix en les possibilitats d'actuació de cada persona en singular el fet de concórrer amb altres en una part de la relació obligatòria, i la seva actuació no només n'afecta la prestació, sinó també la seva contraprestació.

Per exemple, l'Andreu adquireix el 20% d'una societat, amb el Bernat (30%) i la Carlota (50%). El venedor incompleix la seva obligació. En quina mesura la decisió de l'Andreu (exigir el compliment o resoldre el contracte) afecta el Bernat i la Carlota, i la seva obligació de pagar el preu?

2) Models bàsics d'organització de la pluralitat de persones en el Codi civil

Encara que teòricament siguin possibles altres formes d'organització de la pluralitat de persones, el Codi civil, en els art. 1137 i ss., dibuixa dos models bàsics: la solidaritat i la mancomunitat.

D'acord amb els criteris legals, en la solidaritat activa, cada creditor té dret a demanar íntegrament la cosa objecte de l'obligació; i, en la solidaritat passiva, cada deutor ha de prestar íntegrament la cosa objecte de l'obligació (art. 1137 CC). En canvi, d'acord amb l'art. 1138 CC, la mancomunitat significa que «el crèdit o el deute es presumeixen dividits en tantes parts iguals com creditors o deutors hi hagi, es consideren crèdits o deutes diferents els uns dels altres». Això vol dir que, en principi, la mancomunitat produeix la fragmentació del crèdit o del deute. Però, aquest criteri no és operatiu quan, per les seves pròpies característiques (per exemple, lliurament d'un golden retriever-viu-) o per pacte entre les parts, la prestació resulta indivisible. En aquests casos (que l'art.

1139 CC identifica com a impossibilitat de la divisió, i l'art. 1150 CC com a obligació indivisible mancomunada), el règim jurídic s'altera de manera que la doctrina considera més adequat al·ludir a una categoria diferent.

Per això, sembla més convenient, tot i el plantejament dual del Codi civil (obligacions mancomunades i solidàries), establir tres categories diferents (i tres règims jurídics diferents) d'ordenació de la concurrència de dues o més persones en una part de la relació obligatòria.

a) La solidaritat. La solidaritat activa significa que qualsevol creditor pugui demanar íntegrament la prestació objecte de l'obligació. La solidaritat passiva significa que qualsevol deutor ha de prestar íntegrament la prestació objecte de l'obligació.

b) La mancomunitat simple o parciarietat. La idea fonamental és la fragmentació del crèdit i el deute. El crèdit o el deute es descomponen en tants crèdits o deutes com persones concorren en una de les parts de la relació obligatòria.

c) La mancomunitat en sentit estricte o en mà comuna. La idea fonamental és la comunitat o actuació en comú. En principi, tots els creditors han d'actuar conjuntament; i cal dirigir-se contra tots els deutors conjuntament.

La qualificació d'un supòsit com a solidaritat, parciarietat o mancomunitat en sentit estricte genera importants conseqüències en la mesura que dóna lloc a l'aplicació d'un règim jurídic completament diferent.

Els tres models exposats són presents en el Codi civil, però no exhaureixen la realitat, ni les formes d'organització de la pluralitat de persones.

3) Selecció del model d'organització de la pluralitat de persones en la relació obligatòria

Constatada la diversitat de formes d'organització de la pluralitat de persones, la pregunta que immediatament hem d'efectuar-nos és de quins factors depèn l'adopció d'un o altre model?

El plantejament legal que es desprèn dels art. 1137 i 1138 CC permet afirmar que les parts poden organitzar la pluralitat de la relació obligatòria com tinguin per convenient («quan l'obligació expressament ho determini...»: art. 1137 CC; «si del text de les obligacions [...] no resulta una altra cosa...»: art. 1138 CC). Es tracta, doncs, d'una qüestió que es deixa a la llibertat de les parts de la relació obligatòria a l'empara de la seva autonomia privada (art. 1255 CC).

En l'esquema legal, el criteri supletori d'ordenació de la pluralitat es conté en els art. 1137 i 1138 CC, d'acord amb dos criteris complementaris:

a) **No presumció de solidaritat.** La solidaritat només existeix «quan l'obligació expressament ho determini» (art. 1137 CC). El fonament d'aquesta norma sol trobar-se en el principi *favor debitoris* i en la idea de concessió de la major llibertat possible a les parts: si hi ha diversos deutors, la solidaritat els perjudica perquè tots responen de la totalitat del deute; i si hi ha diversos creditors, la solidaritat comporta un risc perquè qualsevol d'ells pot percebre la totalitat del deute.

b) **Presumció de fragmentació.** Un cop exclosa la solidaritat, cal determinar quin és el règim jurídic aplicable. L'art. 1138 CC indica que «el crèdit o el deute es presumeixen dividits en tantes parts iguals com creditors o deutors hi hagi». Òbviament, aquest criteri se supedita a les característiques de la prestació i a la voluntat de les parts.

Encara que l'art. 1138 CC al·ludeixi al «text de les obligacions», s'admet que la voluntat de les parts en ordre a la manera d'organitzar la pluralitat es constati per qualsevol mitjà. No s'exigeix, doncs, una voluntat expressa de les parts, sinó que s'admet la manifestada tàcitament.

La jurisprudència ha fet un pas més i ha erosionat sensiblement els criteris legals. D'una interpretació respectuosa amb el contingut dels art. 1137 i 1138 CC s'ha passat, sobretot en cas de pluralitat de deutors, a una lectura de les normes que n'altera profundament el sentit. D'aquesta manera, es considera que hi ha solidaritat entre els deutors sempre que pugui constatar-se una comunitat d'objectius o una relació obligatòria unitària.

El problema d'aquesta interpretació jurisprudencial correctora rau en el fet que no permet conèixer quins són els criteris que inclinen l'ordenació de la pluralitat cap a la solidaritat o la parciarietat. Criteris com l'existència d'«una relació obligatòria unitària» o una «unitat de la fi de les prestacions» confereixen als tribunals una àmplia dosi de llibertat en les seves valoracions, però a canvi d'introduir una gran inseguretats en els interessats.

2.3. La parciarietat

1) Notes bàsiques de la parciarietat

La parciarietat es caracteritza per una legitimació individual parcial. Això vol dir que cada creditor parciari només pot exigir una part de la prestació o que cada deutor parciari només pot ser obligat a complir una part de la prestació.

La parciarietat pot donar-se en la posició activa, en la passiva o en totes dues. Quan la parciarietat es dona en la posició activa, es parla de parciarietat activa. La parciarietat passiva és la que es manifesta entre els subjectes que es troben en la posició passiva. La regla bàsica és que es reputen diferents els uns dels altres els crèdits i els deutes, però la relació obligatòria és única.

L'art. 1138 CC presumeix no només la divisió, sinó que la part de cada deutor o de cada creditor és igual a la de la resta. La igualtat de les parts és una regla presumptiva (art. 393.II CC). Per tant, les parts poden manifestar de manera expressa en l'acte constitutiu de la relació obligatòria una solució diferent (dividint el deute o el crèdit d'una altra manera: per exemple, 2/6; 1/6 i 3/6).

2) Règim jurídic de la parciarietat activa

Quin és el règim jurídic de la parciarietat activa? El Codi civil no demostra un excés d'interès en regular aquesta qüestió, potser perquè en considerar-los crèdits o deutes diferents els uns dels altres (art. 1137 CC) la seva relativa independència es reconduïx a l'aplicació de les regles generals (és a dir, obligacions amb titular únic).

La parciarietat es caracteritza perquè els crèdits dividits funcionen de manera independent, així que:

a) Cada creditor pot exercitar de manera independent, sense comptar amb els altres creditors, el seu poder de disposició sobre el crèdit i pot cedir-lo o condonar-lo.

b) Cada creditor està legitimat per a exigir independentment el crèdit ja dividit (la seva part ja dividida del crèdit), i per a això no ha de comptar amb els altres creditors, i pot rebre la prestació sense donar part als altres.

c) El deutor que pagui el crèdit dividit a un creditor parciari queda totalment alliberat davant aquest últim. El deutor disposa de les excepcions derivades de la seva relació amb el creditor demandant (per exemple, excepció de compensació), i també de les derivades del negoci de constitució de la relació obligatòria (per exemple, concurrència d'un vici del consentiment en el contracte que dona lloc a l'obligació: art. 1300 CC).

d) La mora denunciada per un dels creditors no beneficia els restants.

e) La interrupció de la prescripció realitzada per un dels creditors, que només reclama la seva part en el crèdit dividit, no beneficia els altres (art. 1974. III CC).

f) L'excepció de cosa jutjada produïda per la sentència recaiguda en litigi entre el creditor del crèdit ja dividit i el deutor té eficàcia de cosa jutjada només enfront de les parts del plet i no s'estén als altres.

g) No obstant això, l'acció de resolució del contracte ha de ser exercida conjuntament (precisament, perquè la relació obligatòria és única).

3) Règim jurídic de la parciarietat passiva

Quin és el règim jurídic de la parciarietat passiva? Tampoc no és una qüestió de la qual s'ocupa en absolut el Codi civil.

Cada part del deute fragmentat és sotmesa a unes vicissituds independents i peculiars. Si el deutor parciari paga la seva part del deute queda alliberat i no se li pot exigir res més (art. 1837.I CC). En particular, la insolvència d'un deutor parciari no repercuteix en la resta de deutors parcians, que no són obligats a cobrir la seva insolvència (art. 1139 CC, encara que referit a les obligacions mancomunades en què la divisió és impossible); per això, aquesta insolvència perjudica exclusivament el creditor.

Els actes modificatius o extintius de la relació obligatòria (per exemple, novació o confusió: art. 1194 CC) només poden efectuar-se amb cada deutor i per la seva part en el deute, i només vinculen el deutor en qüestió.

La interrupció de la prescripció realitzada davant d'un dels deutors parcians no interromp la prescripció respecte dels restants deutors (art. 1974.III CC).

2.4. La mancomunitat en sentit estricte

1) Notes bàsiques de la mancomunitat en sentit estricte

La mancomunitat en sentit estricte es caracteritza per una legitimació col·lectiva. El crèdit o el deute s'atribueix al conjunt de creditors o de deutors en mà comuna, i la seva actuació ha de ser, en principi, consorcial o conjunta. Per això, s'indica que en aquest cas la pluralitat condueix a la comunitat.

La mancomunitat en sentit estricte pot tenir diversos orígens:

a) Una declaració de voluntat en l'acte constitutiu de l'obligació, i és indiferent en aquest cas que la prestació sigui divisible o no (art. 1138, 1139 i 1150 CC).

Per exemple, els socis d'una mercantil pacten que només poden retirar-se diners de la societat amb la signatura de dos dels tres administradors.

b) La indivisibilitat objectiva de la prestació (art. 1139 CC).

Per exemple, els deutors es comprometen a lliurar la Pilota d'Or que Leo Messi va guanyar per primera vegada.

c) L'atribució del crèdit o el deute a un patrimoni consorcial.

Per exemple, l'atribució a un patrimoni hereditari.

El règim jurídic de la mancomunitat en sentit estricte resulta molt incomplet i es troba bàsicament en els art. 1139 i 1150 CC, que han de ser objecte d'integració amb els principis generals del Dret i amb els art. 392 i ss. CC (normes reguladores de la comunitat de béns).

Com en els altres supòsits de pluralitat de persones en la relació obligatòria, la mancomunitat en sentit estricte pot ser activa o passiva.

2) Règim jurídic de la mancomunitat activa

L'única norma directament referible a la mancomunitat activa en sentit estricte és part del contingut de l'art. 1139 CC, segons el qual «només perjudiquen al dret dels creditors els actes col·lectius d'aquests».

La norma no ofereix una resposta completa al règim jurídic de la mancomunitat activa en sentit estricte, perquè dir que només els actes col·lectius perjudiquen els creditors no ofereix solució als casos en què, per exemple, l'acte sigui beneficiós per al col·lectiu. En altres paraules, en cas de mancomunitat activa en sentit estricte, cal que sempre els creditors actuïn conjuntament? O hi influeix el tipus d'acte?

La doctrina ha mantingut sobre això dues postures oposades:

- a) Entendre que és necessària en tot cas l'actuació col·lectiva de tots els creditors.
- b) Admetre la possibilitat que qualsevol creditor dugui a terme actes individuals, si no són actes perjudicials per a la resta de creditors, entenent que l'art. 1139 CC imposa la regla de l'actuació conjunta només per als actes perjudicials, però no per als beneficiosos.

La segona de les postures esmentades sembla ser la predominant, i cal distingir en conseqüència tres tipus d'actes:

- a) Per a la realització d'actes perjudicials, s'exigeix la legitimació conjunta o unanimitat.
- b) Els actes beneficiosos no requereixen, per contra, unanimitat.
- c) Els actes de disposició requereixen unanimitat dels creditors, en tant que, per a la realització d'actes d'administració i millor gaudi, n'hi ha prou amb l'acord majoritari (art. 397 i 398 CC).

La mancomunitat activa significa que el deutor ha de pagar a tots els creditors. La mancomunitat activa impedeix l'extinció per compensació del deute amb el d'un dels creditors, perquè no hi ha identitat de subjectes (art. 1196.1r CC).

3) Règim jurídic de la mancomunitat passiva

La mancomunitat passiva o de deutors significa que la legitimació passiva és conjunta. Com diu l'art. 1139 CC, «només es pot fer efectiu el deute procedint contra tots els deutors». En principi, el compliment s'hauria de dur a terme

mitjançant un acte col·lectiu dels deutors; i, en cas contrari, el creditor podria rebutjar la prestació. Ara bé, aquesta conclusió és excessiva i si l'interès del creditor queda satisfet, no es veu per què pot refusar aquesta prestació efectuada per un sol dels deutors (en un sistema que accepta amb tanta amplitud el pagament per tercers: art. 1158 CC).

D'aquesta manera, en l'ordre processal, hi ha com a regla litisconsorci passiu necessari (art. 12. 2 LEC). Si no es demanda tots els deutors, aquells que siguin demandats poden oposar l'excepció de constitució defectuosa de la relació jurídicoprocessal (art. 416.1.3a i 420 LEC).

En el pla extrajudicial, el creditor ha de dirigir-se contra tots els deutors. Així es desprèn per a la interrupció de la prescripció de l'art. 1974.III CC, que, encara que referit a les obligacions parcials, permet arribar a la mateixa conclusió en les mancomunades en sentit estricte.

On la confusió resulta més accentuada és pel que fa a l'incompliment del deute mancomunat en sentit estricte. Disposem de dues regles diferents, de sentit dispar.

D'una banda, l'art. 1150 CC estableix que «l'obligació indivisible mancomunada es resol en indemnitzar danys i perjudicis des que qualsevol dels deutors falta al seu compromís. Els deutors que haguessin estat disposats a complir els seus, no contribueixen a la indemnització amb més quantitat que la porció corresponent del preu de la cosa o del servei en què consisteix l'obligació».

Una de les idees que vol transmetre l'art. 1150 CC és simple: en cas d'incompliment d'un dels deutors mancomunats en sentit estricte, no es pot parlar d'incompliment parcial, sinó que sempre desemboca en un incompliment total. I d'aquest incompliment total deriva l'obligació d'indemnitzar els danys i perjudicis causats, però no s'exclouen altres possibles remeis com el compliment forçós o la resolució del contracte.

L'altra idea que proclama l'art. 1150 CC és la necessitat de distingir l'abast de la responsabilitat dels deutors, en funció de l'actitud adoptada enfront de l'incompliment. Els deutors que haguessin estat disposats a complir limiten la seva responsabilitat en funció de la part que els correspongui en el preu de la cosa o del servei en què consisteix l'obligació: es tracta de valorar, doncs, la relació interna entre els codeutors mancomunats en sentit estricte, i el seu deute és parciari. No assumeixen l'import d'altres possibles danys causats al creditor. El Codi civil guarda silenci sobre la situació dels deutors que haguessin incomplert el seu compromís. No hi ha per a ells limitació dels danys indemnitzables ni raons per a transformar el seu deute en parciari.

I, d'altra banda, l'últim incís de l'art. 1139 CC indica que «si algun d'aquests [dels deutors mancomunats en sentit estricte] és insolvent, els altres no estaran obligats a suplir-ne la falta».

Allò que resulta evident és que la lògica dels art. 1139 i 1150 CC és diferent. L'art. 1139 CC imputa al creditor el risc de la insolvència d'un deutor mancomunat en sentit estricte, i no allibera la resta de deutors de la seva part del

deute (que a partir d'aquest moment funciona com a parciari). Però, l'art. 1150 CC atén a l'actitud dels deutors mancomunats, sense arribar a generalitzar el caràcter parciari de la indemnització de danys.

Hi ha dues formes, segons la doctrina, d'entendre compatibles ambdós preceptes:

a) Considerant que l'art. 1139 CC es refereix a les obligacions mancomunades objectivament divisibles i l'art. 1150 CC a les obligacions mancomunades objectivament indivisibles. Per tant, en el primer cas la insolvència d'un dels deutors comporta l'aplicació del règim de la parciarietat; en el segon cas, en ser les obligacions objectivament indivisibles, no hi pot haver incompliment parcial, sinó que l'incompliment d'un deutor comporta incompliment total i definitiu (no es pot lliurar parcialment un cavall).

b) Considerant que l'últim incís de l'art. 1139 CC és una norma aplicable en la fase de responsabilitat, amb l'incompliment previ d'un deutor mancomunat. Per tant, el deutor a qui no sigui imputable l'incompliment no respon més que amb la porció del preu de la cosa o del servei en què consisteixi l'obligació i no és afectat per la insolvència d'un altre codeutor.

2.5. La solidaritat

1) Notes bàsiques de la solidaritat

La solidaritat significa una legitimació individual per la totalitat de la prestació. La solidaritat pot ser passiva o activa. En cas de solidaritat passiva, cada deutor pot ser obligat al pagament íntegre del deute. En cas de solidaritat activa, cadascun dels creditors pot exigir el pagament íntegre del crèdit. També pot existir en ambdues parts de la relació obligatòria.

Com pot establir-se que un crèdit o un deute tinguin caràcter solidari? El criteri legal supletori, consagrat pels art. 1137 i 1138 CC, és francament contrari a l'establiment de la solidaritat, de creditors o de deutors. Però, hi ha diverses fórmules per a establir la solidaritat:

a) **Solidaritat negocial.** Els mateixos art. 1137 i 1138 CC permeten que, en exercici de la seva autonomia privada, les parts optin per un règim de solidaritat passiva o activa. Doctrina i jurisprudència consideren que no cal que s'esmenti expressament l'expressió solidaritat en constituir l'obligació, sinó que n'hi ha prou de fer servir paraules o expressions que facin entendre inequívocament que la intenció és configurar el crèdit o el deute com a solidari (s'admet, per tant, una solidaritat tàcita).

b) **Solidaritat legal.** No són infreqüents les previsions legals que, alterant els criteris del Codi civil, estableixen un règim de solidaritat. El més habitual és que, en aquests casos, el legislador prevegi una solidaritat passiva, per diverses raons, entre les quals destaquen l'intent d'accentuar la protecció del creditor i de facilitar el cobrament del crèdit, i la conveniència que els deutors actuïn amb diligència i bona fe en el compliment de les seves càrregues.

Els exemples són múltiples i diversos: art. 116.2 CP; art. 9.1.i) LPH; art. 16.3 LAU; art. 17.3 LOE; art. 162.1 TRLGDCU; art. 237 LSC; o art. 622-29 i 622-30 CCCat.

c) **Solidaritat jurisprudencial.** Com ja s'ha indicat, la jurisprudència més recent del Tribunal Suprem considera que el deute s'ha d'entendre com a solidari quan es dedueixi de les característiques de l'obligació la voluntat dels obligats de crear una unitat obligacional generadora d'una responsabilitat *in solidum*. Quan per les circumstàncies es detecti una voluntat de les parts d'obligar-se conjuntament, o hi hagi una comunitat jurídica amb els objectius que es volen obtenir amb el contracte, es pot apreciar aquesta solidaritat.

Quan, en concórrer diverses persones en una de les parts de la relació obligatòria, el deute o el crèdit es configuren amb caràcter solidari, es fa imprescindible distingir dos plans: la relació interna de la pluralitat de persones, i la relació externa de la pluralitat de persones amb l'altra part (per exemple, entre els deutors solidaris i el creditor, entre els creditors solidaris i el deutor, o entre els deutors solidaris i els creditors solidaris).

Per les mateixes característiques de la solidaritat (possibilitat d'exigir íntegrament el crèdit, o necessitat de complir íntegrament la prestació), la relació externa és, en principi, immune a les vicissituds de la relació interna.

En alguns casos especials, però, el Codi civil sí que admet la projecció d'aquesta relació interna en el pla extern (art. 1146 i 1148 CC).

2) Règim jurídic de la solidaritat activa

La solidaritat activa o de creditors es produeix quan, en un cas de pluralitat de persones a la part activa d'una relació obligatòria, qualsevol dels creditors pot exigir i rebre íntegrament la prestació. Es tracta, per tant, d'un supòsit d'exercici individual i indistint de la pretensió creditícia. Cada creditor posseeix legitimació *iure proprio* ('per dret propi') per a reclamar el pagament del deute.

Quin és el règim jurídic de la solidaritat activa? En els art. 1141 i ss. CC, s'ofereixen unes regles molt concretes, per a determinats supòsits, sense que hi hagi un enfocament general de la qüestió.

a) Com a criteri bàsic, qualsevol creditor pot exigir íntegrament la prestació deguda (art. 1137 CC). Aquesta possible exigència afecta el pla extern de la relació amb el deutor. En el pla intern, qui hagi cobrat la totalitat del deute ha d'atribuir a cada creditor la part corresponent (art. 1143.II CC).

b) De la mateixa manera, qualsevol creditor pot efectuar actes conservatius o de defensa del seu dret (per exemple, interrompre la prescripció –art. 1974.I CC–, o constituir en mora el deutor). La possibilitat que un creditor solidari dugui a terme actes modificatius o extintius del seu dret de crèdit té un suport sòlid a l'art. 1143.I CC, segons el qual «la novació, compensació, confusió o remissió del deute, fetes per qualsevol dels creditors solidaris o amb qualsevol

dels deutors de la mateixa classe, extingeixen l'obligació...». Si l'art. 1143.I CC admet que el cocreditor solidari remeti o perdoni el seu deute al deutor, lògicament pot efectuar de manera vàlida qualsevol acte sobre el seu crèdit.

No obstant això, aquesta conclusió és contradita per l'art. 1141.I CC, en establir que «cadascun dels creditors solidaris pot fer el que sigui útil als altres, però no el que els sigui perjudicial».

L'aparent contradicció entre ambdós preceptes pot salvar-se indicant que cadascuna d'aquestes normes al·ludeix a àmbits diferents. L'art. 1143.I CC fa referència a la relació externa entre els creditors solidaris i el deutor; i, en canvi, l'art. 1141.I CC es projecta en la relació interna entre els creditors solidaris. L'art. 1143.II CC confirma aquesta lectura, en establir que «el creditor que hagi executat qualsevol d'aquests actes, i també el que cobri el deute, han de respondre als altres de la part que els correspon en l'obligació».

c) Atès que qualsevol creditor solidari està legitimat per a exigir i rebre el pagament, el deutor pot escollir a quin d'ells efectuar el pagament. Així ho disposa amb claredat l'art. 1142 CC: «el deutor pot pagar el deute a qualsevol dels creditors solidaris...». Ara bé, el mateix precepte limita aquesta llibertat del deutor per a elegir el creditor que ha de rebre el pagament (*ius electionis*), ja que «si [el deutor] hagués estat demandat judicialment per algú, a aquest haurà de fer el pagament».

En conseqüència, la reclamació extrajudicial (per exemple, requeriment notarial de pagament) efectuada per un creditor solidari no limita el dret del deutor: malgrat aquesta reclamació extrajudicial d'un creditor en concret pot pagar el deute al creditor solidari que vulgui. No obstant això, la reclamació extrajudicial realitzada per un sol dels creditors solidaris serveix per a col·locar el deutor en mora (art. 1100 CC) i per a interrompre la prescripció (art. 1973 i 1974 CC).

d) Com opera en la relació interna la liquidació del crèdit solidari? Amb el cobrament del crèdit, o l'extinció del deute per novació, compensació, confusió o remissió, cada cocreditor pot reclamar la seva part al creditor solidari que va cobrar o que va fer l'acte extintiu de l'obligació (art. 1143.II CC).

3) Règim jurídic de la solidaritat passiva

La solidaritat passiva o de deutors es produeix quan, en un cas de pluralitat de persones a la part passiva d'una relació obligatòria, qualsevol dels deutors pot ser compel·lit a realitzar íntegrament la prestació deguda. El deure de prestació té, per tant, un caràcter indistint.

La solidaritat passiva significa, en la seva relació externa, una ampliació del nombre de subjectes obligats i, per tant, responsables. D'aquesta manera, la solidaritat passiva compleix una evident funció de garantia per al creditor del compliment de l'obligació. En la pràctica, el creditor pot escollir el deutor més solvent per a reclamar-li el pagament.

Per a exposar el règim jurídic de la solidaritat passiva convé diferenciar els seus efectes en la relació externa (entre els deutors solidaris i el creditor) i en la relació interna (entre els deutors solidaris).

Des de la perspectiva de la relació externa, la solidaritat passiva comporta els efectes següents:

a) Cadascun dels deutors queda obligat a complir la totalitat del deute (art. 1137 CC). La insolvència d'un dels deutors no perjudica el creditor, ja que no comporta reducció del deute: el creditor sempre pot reclamar la totalitat del deute fins que no el cobri íntegrament (art. 1144 CC).

b) El creditor té una facultat d'elecció i d'un *ius variandi* en relació amb el cobrament: «el creditor pot dirigir-se contra qualsevol dels deutors solidaris o contra tots ells simultàniament» (art. 1144 CC). A més, «les reclamacions instades contra un no seran obstacle per a les que posteriorment es facin contra els altres, mentre no sigui cobrat el deute per complet».

Es desprèn d'aquest art. 1144 CC que els deutors demandats amb posterioritat no poden oposar l'excepció de litispèndència (art. 410 i ss., 416 i 421 LEC). No obstant això, la sentència obtinguda davant d'un o diversos deutors solidaris no serveix de títol executiu davant dels deutors solidaris que no van ser part processal (art. 542 LEC); és a dir, que si el creditor no va demandar tots els deutors solidaris, encara que hagués obtingut una sentència estimatòria de la demanda, aquesta sentència no és considerada títol executiu davant dels deutors solidaris no demandats i, per tant, en virtut d'aquesta sentència no pot sol·licitar l'embargament dels béns d'aquests deutors solidaris no demandats. Evidentment, sí que pot sol·licitar l'embargament dels béns dels deutors solidaris demandats que van ser vençuts en el procés.

c) S'estableix una comunicació de responsabilitats entre els deutors solidaris. Si la cosa objecte de la prestació hagués desaparegut o la prestació s'hagués fet impossible mitjançant culpa de part de qualsevol dels deutors solidaris, «tots són responsables, envers el creditor, del preu i de la indemnització de danys i abonament d'interessos, sense perjudici de la seva acció contra el culpable o negligent» (art. 1147.II CC). En conseqüència, davant del creditor, tots queden obligats (solidàriament) a l'abonament de tots els danys i perjudicis, sense perjudici que en la relació interna respongui el codeutor a qui s'hagi d'imputar la pèrdua o impossibilitat.

d) Es produeix l'anomenada propagació d'efectes dels actes de cada deutor als altres, que es connecta amb les conseqüències següents:

- D'acord amb l'art. 1141. II CC, «les accions exercides contra qualsevol dels deutors solidaris perjudiquen tots ells». No obstant això, aquesta producció d'efectes de la sentència enfront dels deutors no demandats té una

gran limitació ja que la sentència dictada a favor del creditor no serveix de títol executiu contra els deutors solidaris no demandats en el procés (art. 542 LEC).

- El reconeixement per un dels deutors de la seva condició de deutor solidari, en principi, només constitueix un indici a favor de la solidaritat. Però, és susceptible d'interrompre la prescripció en perjudici de tots els deutors si posteriorment es comprova la naturalesa solidària de l'obligació (art. 1974.I CC).
- En canvi, la transacció (art. 1809 CC) entre el creditor i un sol dels deutors solidaris no perjudica la resta de codeutors, atès que representa la creació d'una nova situació i reglamentació d'interessos de les parts.

e) Quines són les excepcions que el deutor solidari a qui es reclami el pagament pot oposar enfront del creditor? L'art. 1148 CC estableix que «el deutor solidari pot utilitzar, contra les reclamacions del creditor, totes les excepcions que es derivin de la naturalesa de l'obligació i les que li siguin personals. Només pot servir-se de les que personalment corresponguin als altres en la part de deute de la qual aquests fossin responsables». En conseqüència, ha d'efectuar-se una distinció:

- Les excepcions reals que derivin de la naturalesa de l'obligació (per exemple, nul·litat de l'obligació, prescripció del deute, pagament, incompliment previ del creditor, si es tracta d'una obligació sinal·lagmàtica) poden ser al·legades per qualsevol deutor solidari i afecten la totalitat de la reclamació.
- Les excepcions personals que li siguin pròpies (per exemple, manca de capacitat del deutor a qui es reclama el pagament, vici del consentiment patit per aquest deutor) poden ser al·legades per aquest deutor i impedeixen que hagi d'abonar cap quantitat.
- Les excepcions personals d'altres deutors solidaris (per exemple, ineficàcia parcial del contracte per incapacitat d'algun deutor solidari al qual no se li va reclamar) poden ser al·legades pel deutor a qui es reclama el pagament i redueix el pagament a la part de deute de la qual fos responsable el deutor afectat per aquesta excepció personal.

f) Com s'extingeix el deute solidari? Aplicant criteris generals, el deute s'extingeix per pagament de la totalitat del crèdit (art. 1145.I CC) i per la impossibilitat sense culpa dels deutors (art. 1147.I CC).

Però, altres actes extintius de l'obligació (art. 1156 CC) pateixen certes matisos quan es projecten a un deute solidari. L'art. 1143.I CC admet la transcendència de la novació, la compensació, la confusió o la remissió de deute solidari.

Des de la perspectiva de la relació interna, la solidaritat passiva comporta els efectes següents:

a) Es reconeix a favor del deutor que va pagar davant la reclamació del creditor un dret de recuperar de cada codeutor la part que li correspongui més els interessos de la bestreta (art. 1145.II CC: «qui va fer el pagament només pot reclamar dels seus codeutors la part que a cadascun correspongui, amb els interessos de la bestreta»). Es tracta, per tant, d'un dret de retorn, que s'organitza des del punt de vista de la mancomunitat simple o parciària. El deute que en la relació externa és solidari, té caràcter parciari en la relació interna.

b) Hi ha una cobertura mútua del risc d'insolvència entre els deutors, i es reparteix proporcionalment entre tots la part que havia d'haver pagat l'insolvent. D'acord amb l'art. 1145.III CC, «la falta de compliment de l'obligació per insolvència del deutor solidari l'han de suplir els seus codeutors, a prorrata del deute de cadascú».

3. L'objecte de la relació obligatòria

3.1. El concepte de prestació

La delimitació de la prestació

Amb caràcter general, la prestació identifica l'objecte de la relació obligatòria, és a dir, la conducta a què s'obliga el deutor i que el creditor pot exigir coactivament.

D'acord amb l'art. 1088 CC, «tota obligació consisteix a donar, fer o no fer alguna cosa».

El precepte que encapçala el Llibre IV del Codi civil espanyol pressuposa el concepte d'obligació i es limita a descriure'n el contingut. El plantejament que adopta la norma és fonamentalment pràctic, allunyat de pretensions dogmàtiques. Més encara: el precepte sembla obeir a un cert ànim pedagògic, present en altres normes del Codi civil.

La norma centra la seva atenció en la perspectiva de la conducta del deutor, és a dir, en la descripció de la prestació al seu càrrec. No obstant això, la necessitat jurídica de la conducta del deutor o el caràcter degut d'aquesta conducta no és matèria de la qual s'ocupi aquest precepte (art. 1911 CC). També s'omet tota referència a la posició del creditor en relació amb la conducta del deutor: el precepte no ens diu res sobre els mecanismes de reacció del creditor si no es porta a terme aquest donar, fer o no fer. Les noves concepcions del dret d'obligacions (almenys, el d'origen contractual) tendeixen a reforçar, en la vinculació contractual, la idea de garantia d'un resultat, que traspassa els límits de la idea de compliment del deure de prestació.

3.2. Els caràcters de la prestació

1) La identificació dels caràcters de la prestació

L'art. 1088 CC omet qualsevol referència sobre els requisits que ha de reunir l'objecte de l'obligació. No ens indica res en relació amb els caràcters que han de concórrer en un donar, fer o no fer perquè puguin constituir vàlidament l'objecte d'una obligació. La manca d'aquests requisits no ha estat entesa com una llibertat absoluta en la configuració de les notes d'aquestes conductes, sinó que ha portat a l'aplicació, també per a l'objecte de l'obligació, dels requisits que amb caràcter general dissenya el Codi civil per a l'objecte del contracte. Es consideren d'aplicació, per tant, els art. 1271 i ss. CC.

D'acord amb els art. 1271 a 1273 CC, poden considerar requisits de la prestació la possibilitat, la licitud i la determinació. Un esment especial mereix també l'anomenada patrimonialitat de la prestació.

2) La possibilitat de la prestació

La possibilitat de la prestació és una exigència lògica: si la conducta que ha de desplegar el deutor no és possible, trenca la funció de cooperació característica de les relacions obligatòries. Quan la prestació és una conducta, sense referència a una cosa (un servei, un fer o un no fer), el comportament ha de ser realitzable; quan la prestació es refereix a una cosa (per exemple, lliurament d'una porcellana concreta de Sèvres del segle XVIII), la possibilitat pot identificar-se amb l'existència d'aquesta mateixa cosa (per exemple, trencament d'aquesta porcellana). L'art. 1272 CC estableix que «no poden ser objecte de contracte les coses o serveis impossibles».

La possibilitat ha de referir-se al temps de constitució de la relació obligatòria: una impossibilitat sobrevinguda ens condueix al règim de la responsabilitat contractual en sentit ampli, amb una especial referència a les regles sobre la distribució del risc de la pèrdua o destrucció de la cosa.

La possibilitat ha de ser material («realitzable», en el sentit de l'art. 1134 CC): és a dir, que sigui possible l'existència de la cosa o que es disposi de les condicions intel·lectuals o materials necessàries per a prestar el servei (per exemple, pintor esquerrà a qui s'amputa la mà esquerra).

El problema més delicat que planteja la impossibilitat consisteix a precisar quan es tracta d'impossibilitat i quan de meres dificultats per a complir, i quin és el grau d'exigibilitat d'acord amb la bona fe (per exemple, és exigible que la soprano faci el recital previst quan el seu fill acaba de morir?). D'aquí es deriven dues qüestions addicionals: si la impossibilitat econòmica mereix ser considerada impossibilitat, i quin grau de dificultat s'equipara a la impossibilitat.

La possibilitat implica existència: a) actual; o b) futura, però possible: l'art. 1271.I CC admet que es tracti de cosa futura (per exemple, pis a construir) i tot servei és, per hipòtesi, futur.

3) La licitud de la prestació

La licitud com a requisit de la prestació deriva de la previsió de l'art. 1271 CC. D'una banda, el paràgraf primer estableix que «poden ser objecte de contracte totes les coses que no estiguin fora del comerç dels homes, fins i tot les futures». I, de l'altra, el paràgraf tercer estableix que «poden ser igualment objecte de contracte tots els serveis que no siguin contraris a les lleis o als bons costums».

Les coses no són en si mateixes lícites o il·lícites. La licitud de les coses es projecta en la seva comercialitat, és a dir, en la seva susceptibilitat de tràfic jurídic. La licitud dels serveis es tradueix en el fet que no poden ser contraris a les lleis imperatives o l'ordre públic. Igual que quan la prestació és impossible, també la sanció per la il·licitud de la prestació és la nul·litat.

4) La determinació de la prestació

La determinació de la prestació vol dir que ha d'estar determinada o ser determinable, d'acord amb els criteris prevists en l'acte de constitució de l'obligació. En cas contrari, l'obligació serà nul·la per manca d'un requisit essencial (l'art. 1261.3r CC parla d'«objecte cert»), encara que no sempre sigui el remei més adequat per a protegir les parts.

D'acord amb l'art. 1273 CC, «l'objecte de tot contracte ha de ser una cosa determinada quant a la seva espècie. La indeterminació en la quantitat no és obstacle per a l'existència del contracte, sempre que sigui possible determinar-la sense necessitat de nou conveni entre els contractants».

Els criteris de determinació de la prestació poden ser: 1) objectius: quan es tenen en compte, per a la determinació de la prestació, dades alienes a la voluntat d'una persona (per exemple, preus fixats en un mercat); 2) subjectius: quan la determinació de la prestació depèn de la voluntat d'una persona, que serà sempre un tercer, no una de les parts (per exemple, honoraris fixats per un expert, diferent als contractants).

5) La patrimonialitat de la prestació

La projecció dels criteris de l'objecte del contracte a la prestació (art. 1271 a 1273 CC) permet enumerar com a tals la possibilitat, la licitud o la determinació de la prestació. En els art. 1271 a 1273 CC no s'esmenta, però, la patrimonialitat de la prestació, com sí que passa en altres codis civils.

La qüestió se sol resoldre per la doctrina distingint entre la patrimonialitat de la prestació en si i la no patrimonialitat de l'interès del creditor en ella. No és cap obstacle que l'interès últim del creditor no sigui patrimonial sempre que la prestació gaudeixi d'aquesta característica. El problema es planteja quan és la mateixa prestació la que no té la nota de la patrimonialitat. Els mecanismes de reacció de l'ordenament enfront de l'incompliment de la prestació, i davant la falta de voluntat del deutor, s'articulen pressuposant-ne la possible valoració econòmica. La responsabilitat patrimonial universal de l'art. 1911 CC, els mecanismes de compliment forçós de l'obligació (art. 1096, 1098 i 1099 CC) o la quantificació del dany causat per l'incompliment (art. 1101, 1106 i 1107 CC) requereixen una possible traducció dinerària de les conseqüències

de l'incompliment. És cert que, en funció de les característiques de la relació obligatòria, el creditor disposa de la possibilitat de resoldre el contracte (art. 1124 CC), tot i que aquesta possibilitat es mogui en un pla diferent.

3.3. Les classes de prestació

1) Les classificacions de les obligacions en funció del tipus de prestació

Són múltiples les classificacions de les obligacions que poden efectuar-se en funció de les característiques que concorren en el seu objecte. La importància de la classificació deriva de l'aplicació d'un o altre règim jurídic.

Una mateixa obligació és susceptible de rebre simultàniament diverses qualificacions, i cal tenir-les en compte a l'efecte de precisar les normes que se li apliquen.

2) Prestacions de donar, fer i no fer

En funció de la conducta que assumeix el deutor, les obligacions poden ser de donar, de fer o de no fer alguna cosa (art. 1088 CC). Aquesta distinció encapçala el títol que el Codi civil dedica a les obligacions i també és la base de la qual parteix la Llei d'enjudiciament civil, en la seva regulació de l'execució no dinerària (art. 699 i ss. LEC).

El Codi civil articula amb certes dificultats la dualitat entre categoria general (tota obligació, amb independència del seu contingut) i supòsits particulars (donar, fer o no fer). Igual que succeeix amb l'obligació d'origen contractual, el prototip subjacent d'obligació que, per mitjà d'una certa generalització, permet l'enunciació de regles per a tota obligació, és l'obligació de donar. Fruit d'una tendència històrica de la qual no acaba de desprendre's, el Codi civil no sempre ofereix un marc normatiu adequat per a les obligacions de fer, i tampoc, per descomptat, per a les obligacions de no fer.

Per la seva importància, aquesta distinció entre donar, fer i no fer serà objecte d'una anàlisi més detallada.

Esgota la tripartició de donar, fer o no fer totes les possibles conduïdes del deutor? Realment, identificat el comportament del deutor amb un fer o no fer, la imprecisió d'aquestes categories permetria englobar qualsevol supòsit (en el fons, donar no és més que un fer específic). No obstant això, en la doctrina s'han plantejat altres possibles comportaments del deutor difícils d'encaixar en l'enumeració de l'art. 1088 CC.

Es parla, en primer lloc, d'una possible prestació de contractar o de no contractar, encara que la seva autonomia conceptual i la seva funcionalitat pràctica són dubtoses.

Es planteja també l'autonomia d'una prestació de garantia consistent en l'assumpció d'un risc (per exemple, promesa del fet d'un tercer; garanties en la cessió de crèdits).

3) Prestacions instantànies, duradores i periòdiques

En funció del desenvolupament temporal de la prestació, podem parlar de prestacions instantànies o de tracte únic; duradores o de tracte continuat, o periòdiques o de tracte successiu.

Són prestacions instantànies o de tracte únic les que es fan en un sol acte (per exemple, pagament del diari adquirit en un quiosc); són duradores o de tracte continuat les que, sense fraccionar-se, es perllonguen en el temps (per exemple, prestació de l'arrendador de mantenir l'arrendatari en l'ús pacífic de l'habitatge arrendat), i periòdiques o de tracte successiu les que es fraccionen en prestacions parcials que es duen a terme en períodes de temps iguals o no (per exemple, pagament mensual de les rendes per l'arrendatari).

Es tracta d'una distinció rellevant, entre altres extrems, per a determinar els efectes de la resolució del contracte. També té un especial interès en l'àmbit concursal (art. 62.1 LC).

Cal observar que en una mateixa relació obligatòria (per exemple, l'arrendament d'habitatge) poden concórrer a la vegada prestacions de diverses característiques.

4) Prestacions simples i complexes

En funció del nombre de prestacions assumides per una banda, es distingeix entre prestacions simples i prestacions complexes.

La prestació és simple quan es refereix únicament a una sola conducta de la part (per exemple, pagament del paquet de xiclets al quiosc). La prestació és complexa o col·lectiva quan es preveuen diverses conductes que el deutor haurà de realitzar per a satisfer l'interès del creditor (per exemple, en el contracte d'allotjament, se cedeix l'ús d'una habitació, però també es proporcionen serveis complementaris als hostes). Quan el deutor ha de fer diverses prestacions en el marc d'una única relació, no hi ha compliment fins que no es facin totes les prestacions previstes

I, en cas de pluralitat de prestacions, en funció de la seva relació funcional, es distingeix també entre prestacions principals i accessòries.

És principal la prestació que no està subordinada funcionalment a una altra, mentre que s'entén per prestació accessòria la que està subordinada a una altra funcionalment (art. 376 i 377 CC).

La subordinació funcional és un criteri econòmic directament relacionat amb l'interès del creditor i la finalitat pràctica de l'obligació, fonamental per a determinar si l'incompliment d'una determinada prestació possibilita o no la resolució del contracte.

5) Prestacions líquides i il·líquides

En funció de si la quantia de les quals està determinada o no, les prestacions poden ser líquides o il·líquides.

Són líquides les prestacions la quantia de les quals està determinada o pot determinar-se amb una simple operació aritmètica, i són il·líquides en cas contrari.

L'art. 1169.II CC estableix que «quan el deute tingui una part líquida i una altra d'il·líquida, pot exigir el creditor i fer el deutor el pagament de la primera sense esperar que es liquidi la segona».

En els deutes il·líquids, en principi, no hi pot haver incompliment ni col·locar-se el deutor en mora (*in illiquidis non fit mora*), ni generar interessos pel retard, perquè es desconeix l'import d'aquest deute. No obstant això, la jurisprudència ha reduït darrerament l'abast de la il·liquiditat en l'existència de mora (i d'interessos moratoris). A més, la falta de liquiditat impedeix la compensació del deute (art. 1196.4t CC).

6) Prestacions determinades i determinables

En funció del seu grau d'identificació inicial, les prestacions poden ser determinades, determinables o indeterminades i indeterminables (art. 1273 CC).

Les prestacions determinades són les que queden fixades en el moment de constituir l'obligació. Les prestacions determinables són aquelles en què, en el moment de constitució de l'obligació, només es fixen els criteris per a la seva ulterior determinació, sense necessitat de nou acord de les parts. Si la prestació que ha de realitzar el deutor és indeterminada i indeterminable, manca un dels requisits de la prestació i l'obligació és nul·la.

Des d'aquesta perspectiva, poden considerar-se prestacions determinables pel seu objecte les obligacions genèriques (la prestació es determina per la seva pertinença a un gènere), alternatives (es preveuen en l'acte constitutiu diverses prestacions, i el deutor n'ha de complir íntegrament només una) i facultatives (es preveu només una prestació deguda, però en el moment solutori es pot substituir la prestació per una altra). Aquestes categories són objecte d'una anàlisi separada.

3.4. L'obligació de donar

1) Delimitació de l'obligació de donar

L'obligació que consisteix en donar significa el lliurament o el traspàs possessori (art. 438 CC) d'una cosa. Per això, la doctrina sol configurar l'obligació de donar com una obligació de resultat.

Aquest lliurament de la possessió pot obeir a una pluralitat de funcions: des de tenir un abast limitat de presa de possessió fins a repercutir en la titularitat dominical. Ara bé, ni en l'art. 1088 CC ni a la resta de normes que es dediquen a les obligacions de donar es sistematitza adequadament la diferenciació més important que pot establir-s'hi, que és la que hi ha entre donar amb funció translativa, amb la finalitat de transmetre el domini o un altre dret real, o amb la de cedir temporalment l'ús d'una cosa, i donar amb funció restitutòria.

2) Règim jurídic bàsic de l'obligació de donar

Quin és el règim jurídic bàsic de l'obligació de donar? Amb caràcter general, tota obligació de donar se sotmet a les pautes següents:

a) Segons l'art. 1094 CC, «l'obligat a donar alguna cosa ho està també a conservar-la amb la diligència pròpia d'un bon pare de família».

b) Segons l'art. 1097 CC, «l'obligació de donar una cosa determinada comprèn la de lliurar tots els seus accessoris, tot i que no hagin estat esmentats».

El Codi civil no estableix la conseqüència de l'incompliment del lliurament dels elements accessoris, quan s'hagi d'efectuar: està fora de dubte la possibilitat d'exigir el compliment forçós o la indemnització de danys, però més difícil és establir en quins casos i en quines condicions la manca de lliurament d'un element accessori pot donar lloc a la resolució del contracte.

c) Segons l'art. 1095 CC, en la seva primera frase, «el creditor té dret als fruits de la cosa des que neix l'obligació de lliurar-la». La norma comporta una dissociació entre la propietat i el dret als fruits (art. 354 CC).

El principal problema que es planteja deriva de si s'ha de tenir en compte el moment de constitució o el moment d'exigibilitat de l'obligació. L'art. 1095 CC no distingeix entre tots dos moments, encara que la referència al naixement de l'obligació ofereix un argument clar per a connectar el dret del creditor als fruits al moment de constitució. Aquesta és, d'altra banda, la mateixa regla que es preveu en l'art. 1468.II CC: «tots els fruits de pertànyer al comprador des del dia en què es va perfeccionar el contracte».

No es diu res en l'àmbit de l'art. 1095 CC sobre l'abonament de les despeses necessàries per a la producció, recol·lecció i conservació dels fruits (art. 356 CC). Vinculada amb aquesta qüestió hi ha la del grau de diligència que ha de prestar el deutor fins que no es produeixi el lliurament i com es projecta aquesta diligència a la producció dels fruits.

d) D'acord amb els dos primers paràgrafs de l'art. 1096 CC, «quan el que s'hagi de lliurar sigui una cosa determinada, el creditor, independentment del dret que li atorga l'article 1101, pot compel·lir el deutor a realitzar-ne el lliurament. Si la cosa és indeterminada o genèrica, pot demanar que es compleixi l'obligació a càrrec del deutor».

La norma s'ocupa, per tant, d'expressar la possibilitat que té el creditor de sol·licitar el compliment forçós de l'obligació (més, si s'escau, la indemnització de danys i perjudicis). Aquest mecanisme s'articula de manera diversa en funció de si l'obligació de donar té com objecte una cosa determinada o una cosa indeterminada o genèrica.

e) D'acord amb el paràgraf tercer de l'art. 1096 CC, «si l'obligat es constitueix en mora, o està compromès a lliurar una mateixa cosa a dues o més persones diverses, són a càrrec seu els casos fortuïts fins que se'n realitzi el lliurament».

Aquest últim paràgraf de l'art. 1096 CC identifica dues situacions en què el deutor assumeix el risc de la pèrdua fortuïta de la cosa que ha de ser lliurada.

3.5. L'obligació de fer

1) Delimitació de l'obligació de fer

L'obligació de fer es caracteritza en el Codi civil per implicar un comportament actiu del deutor, sense connexió immediata amb alguna cosa. Tot i que en un sentit ampli, pot pensar-se que també l'obligació de donar és una obligació de fer, la veritat és que la delimitació de l'obligació passa per englobar tot comportament actiu del deutor que sigui diferent al lliurament de la possessió d'una cosa. En qualsevol cas, l'amplitud d'aquest fer permet, sense grans dificultats, que qualsevol conducta del deutor pugui ser considerada susceptible d'integrar l'objecte d'una obligació.

El Codi civil no dedica a l'obligació de fer una atenció preferencial i, per això, no es prenen en consideració les principals classificacions de l'obligació de fer per a oferir un règim jurídic coherent. Per a exposar adequadament aquest règim jurídic cal fer dues distincions: d'una banda, entre un fer personalíssim o infungible, i un fer no personalíssim o fungible; i de l'altra, entre les obligacions de mitjans o activitat, i les obligacions de resultat.

2) Prestacions de fer personalíssim i no personalíssim

D'una banda, i a diferència dels art. 706 i 709 LEC, el Codi civil aborda la distinció entre un fer personalíssim i no personalíssim de manera fragmentària, tot i la importància que té la persona del deutor i les seves característiques en les obligacions de fer.

La fungibilitat de fer depèn en cada supòsit concret de la naturalesa material de la conducta, per la qual cosa no es poden establir regles generals ni apriorístiques en funció d'un o altre criteri. No hi ha prestacions que, amb caràcter previ, puguin ser considerades com a fungibles o infungibles. En tot cas, s'han d'analitzar acuradament les particularitats de la relació obligatòria per a verificar la (in)fungibilitat de la prestació del deutor: en última instància, som davant d'un problema d'interpretació negocial.

La rellevància de la distinció rau a determinar fins a quin punt és indiferent per al creditor qui compleixi amb l'obligació. Si la prestació és personalíssima, tot comportament desenvolupat per qui no sigui el deutor, coincideixi o no amb les previsions de les parts, serà incompliment de l'obligació. Aquest és el criteri que estableix l'art. 1161 CC: «[el creditor] no potser compel·lit a rebre la prestació o el servei d'un tercer».

En canvi, si la prestació no és personalíssima, el creditor no pot negar-se al fet que la prestació sigui efectuada per un tercer, i pot sol·licitar que la prestació sigui realitzada per un tercer, a costa del deutor (art. 1098.I CC i 706 LEC).

3) Prestacions de mitjans i de resultat

El Codi civil tampoc no es preocupa de la controvertida distinció entre obligacions de mitjans o d'activitat i de resultat.

Sol considerar-se com a obligació de mitjans aquella en què el deutor queda obligat a desplegar la seva activitat, sense comprometre's a l'obtenció d'un resultat. L'obtenció d'aquest resultat, que també pot produir-se, no forma part de l'obligació del deutor.

El deutor de l'obligació de mitjans o activitat, malgrat no estar obligat a obtenir cap resultat, sí que ha de fer servir els mitjans adequats a l'estat actual de la ciència o tècnica (*lex artis ad hoc*) tendents a la seva consecució.

En canvi, l'obligació és de resultat quan el deutor no només es compromet a desenvolupar certa conducta, sinó a l'obtenció d'un resultat.

Evidentment, la distinció adquireix una gran importància en la mesura que condueix a una valoració diferent del compliment-incompliment del deutor en cas de no obtenció del resultat. No obstant això, en la pràctica no sempre és fàcil determinar quin és el veritable grau de compromís assumit pel deutor. No només això: és relativament freqüent que en una mateixa relació obligatòria s'acumulin prestacions de mitjans i de resultat. La circumstància que el resultat estigui o no a l'abast de qui desplega l'activitat pot ser un indicatiu per a resoldre els casos dubtosos; si aquest resultat no està a l'abast del deutor, l'obligació s'ha de considerar de mitjans.

En les obligacions de mitjans o d'activitat és el creditor qui suporta el risc de la no obtenció del resultat, de manera que ha d'abonar al deutor la retribució pactada, tot i no obtenir-se el resultat, si el deutor va ser diligent.

Per contra, les obligacions de resultat es caracteritzen perquè el deutor s'obliga a desenvolupar una activitat i, a més, a aconseguir un resultat determinat.

No haver aconseguit el resultat previst i estimat per les parts en el moment de constitució de l'obligació comporta la responsabilitat del deutor, llevat que es doni un supòsit d'exoneració. La càrrega de la prova de la concurrència d'aquesta causa d'exoneració correspon al deutor.

El deutor, per altra banda, no pot reclamar la contraprestació pactada per les parts en el contracte si no s'ha obtingut el resultat previst. Únicament no podrà el dret a aquesta contraprestació quan la no obtenció del resultat obeeixi

a una causa imputable al creditor (art. 1589 i 1590 CC, que contempen els supòsits de *mora accipiendi* i d'impossibilitat deguda a una causa imputable al creditor en el contracte d'arrendament d'obra).

La jurisprudència acostuma a recórrer a la distinció entre obligacions de mitjans i de resultat per a verificar si hi ha o no incompliment del deutor que, actuant diligentment, no ha obtingut el resultat esperat. Realment, sol ser un expedient de simplificació dels litigis: un cop interpretat el contracte i precisat si l'obtenció del resultat forma o no part de les obligacions del deutor, poc afegeix a la qualificació d'aquesta situació com a obligació de mitjans o de resultat, més enllà del còmode recurs a una coneguda doctrina jurisprudencial. Més encara: en els últims temps la jurisprudència adopta cauteles davant el perill de la qualificació absoluta d'una determinada relació contractual com de mitjans o de resultat.

La responsabilitat professional

En l'àmbit de la responsabilitat professional, la jurisprudència ha fet un ús recurrent de la distinció entre obligacions de mitjans i de resultat en particular pel que fa a la responsabilitat dels metges i dels advocats, tot i que insisteix en la necessitat de valorar les circumstàncies. El criteri tradicional que considerava que les prestacions de metges i advocats eren de mitjans, excepte determinats actes mèdics com cirurgia estètica, vasectomia, lligadura de trompes o intervencions odontològiques, que es caracteritzaven com de resultat, és sotmès a revisió. La tendència actual és considerar que no és possible establir *a priori* categories o especialitats mèdiques el desenvolupament de les quals impliqui l'assumpció d'obligacions de resultat i es posa de manifest la importància de la informació subministrada al pacient.

3.6. L'obligació de no fer

1) Delimitació de l'obligació de no fer

En l'obligació de no fer, el deutor es compromet a una conducta purament negativa: no fer o deixar de fer. L'abstenció pot ser tant material (per exemple, no pintar d'un determinat color un habitatge situat a la urbanització) com jurídica (per exemple, prohibició de comercialitzar un producte durant un període determinat). Una especial transcendència revesteixen els pactes de no competència (per exemple, en les compravendes d'empresa). No és freqüent que una prestació de no fer sigui la prestació única d'una relació obligatòria: és més habitual que aparegui amb caràcter accessori en una relació obligatòria amb prestació complexa.

La manca d'atenció per part del Codi civil permet qüestionar si és possible un compliment merament defectuós de l'obligació de no fer o si, per contra, qualsevol incompliment s'ha de reputar com incompliment total i definitiu.

2) Règim jurídic bàsic de l'obligació de no fer

La qüestió a la qual el Codi civil dedica més atenció és el compliment forçós de l'obligació de no fer. Segons l'art. 1099 CC, «allò que disposa el paràgraf segon de l'article anterior s'ha d'observar quan l'obligació consisteixi a no fer

i el deutor executi el que li havia estat prohibit». Aquesta norma ha de ser complementada amb el que preveu l'art. 710 LEC. A diferència de la parquedat de l'art. 1099 CC que no distingeix en absolut entre tipus de prestacions de no fer i aplica per a tots els casos la mateixa solució (desfer el que s'ha fet), la Llei d'enjudiciament civil introdueix una distinció interessant entre les diverses classes d'obligacions de no fer, tenint en compte si l'incompliment de l'obligació negativa és o no susceptible de reiteració i la (im)possibilitat de desfer el mal fet i pot donar lloc al fet que el deutor «desfaci el fet malament si és possible, indemnitzi els danys i perjudicis causats i, si és el cas, s'abstingui de reiterar l'incompliment, amb advertència d'incórrer en el delictes de desobediència a l'autoritat judicial», i fins i tot a la imposició de multes coercitives (art. 710 LEC).

3.7. Les obligacions genèriques

1) Abast de les obligacions genèriques

La distinció entre obligacions específiques i genèriques és una de les classificacions bàsiques del nostre Dret d'obligacions. No obstant això, el Codi civil no regula expressament aquesta categoria, sinó que simplement en pressuposa l'existència en alguns preceptes (art. 1096 i 1167 CC) i dedica algunes normes als llegats de cosa genèrica (art. 875 a 877 CC).

Les obligacions genèriques constitueixen un supòsit de determinació relativa de la prestació.

La regulació de les obligacions genèriques en el Codi civil és incompleta, ja que el Codi civil pren com a paradigma les obligacions específiques i no té en compte la producció en massa pròpia del sistema industrial, sinó que es basa en un sistema purament artesanal.

Els paràmetres actuals són tan diversos que, en el tràfic ordinari, l'habitual és que la configuració de la prestació tingui caràcter genèric. Per això, el plantejament del Codi civil mostra de manera acusada les seves mancances i les solucions es troben en altres textos jurídics.

En l'actualitat, la majoria de relacions jurídiques s'estableixen entre les parts sense referir-se a un objecte únic i singular (per exemple, venda del vehicle matrícula 3232 GWS), sinó delimitat per algunes característiques generals (per exemple, venda d'un vehicle Audi Q5 Advance TDI, de color negre metal·litzat). D'aquesta manera, l'interès del creditor queda satisfet amb l'obtenció d'una cosa o servei pertanyent al gènere.

2) Delimitació de les obligacions específiques, genèriques i de gènere limitat

Es consideren obligacions específiques aquelles l'objecte de les quals consisteix en el lliurament d'una cosa concreta i determinada, individualitzada i no intercanviable per una altra de característiques idèntiques

Per exemple, el quadre *Madrid desde Torres Blancas*, d'Antonio López.

Per contra, es consideren obligacions genèriques aquelles l'objecte de les quals es determina per la seva pertinença a un gènere, i no està per tant individualitzada la prestació.

Per exemple, un *Codi civil*, edició 2019, de l'editorial Tirant lo Blanch.

També se sol parlar d'un tercer tipus d'obligacions: les obligacions de gènere limitat. En aquest supòsit, les parts determinen amb més detall la qualitat i circumstàncies de les coses que han de ser lliurades.

Per exemple, el lliurament d'un exemplar de la primera edició d'una novel·la de Llorenç Villalonga.

La delimitació dels perfils de cadascuna d'aquestes obligacions planteja diversos problemes:

a) En primer lloc, el concepte de gènere no és un concepte filosòfic o ontològic, sinó jurídic. Jurídicament, per gènere s'entén un conjunt més o menys ampli d'objectes dels quals es poden predicar unes condicions comunes. En principi, depèn de les concepcions socials, però són les parts de la relació obligatòria les que precisen les condicions d'aquest gènere.

Dit d'una altra manera: el gènere és una manera de representar i determinar les característiques de la prestació deguda. Per això, les parts poden fixar l'extensió del gènere, des d'un àmbit molt ampli (mil litres de vi negre) fins un de més reduït (mil litres de vi negre jove de Celler del Roure, de l'any 2012).

b) No és fàcil establir quan una obligació és genèrica i quan és de gènere limitat. Quin és el grau de delimitació que transforma una obligació genèrica en una obligació de gènere limitat? A la pràctica, són molt infreqüents els supòsits de pura genericitat: l'obligació de lliurar mil litres de vi negre de la Rioja, de la collita del 2010, és genèrica o de gènere limitat? I si es tracta d'una ampolla de Vega Sicilia Único, de l'anyada del 1942? Atès el diferent règim d'una i altra, la qüestió té una transcendència evident.

c) Tampoc no és fàcil establir quan una obligació és de gènere limitat i quan és alternativa si les existències o reserves són molt petites. Si l'obligació és de gènere limitat, ha de prestar-se la qualitat mitjana (art. 1167 CC). I si és alternativa, se'n pot triar qualsevol.

d) En l'acte del compliment tota obligació és específica. La diversitat de règim jurídic també confereix una gran importància a la identificació de com una obligació deixa de ser genèrica per passar a ser específica. Aquest acte rep el nom d'especificació.

3) Règim jurídic bàsic de les obligacions genèriques

Quin és el règim jurídic bàsic de les obligacions genèriques? Com hem indicat, el Codi civil, vinculat a una determinada concepció de l'objecte de la relació obligatòria, ofereix una regulació summament incompleta.

a) Segons l'art. 1167 CC, «quan l'obligació consisteixi a lliurar una cosa indeterminada o genèrica, si la qualitat i circumstàncies de la qual no s'haguessin expressat, el creditor no pot exigir-la de la qualitat superior, ni el deutor lliurar-la de la qualitat inferior». La norma té una aplicació limitada: ha de ser una obligació genèrica i les parts no han d'haver establert la qualitat deguda.

El pacte sobre la qualitat de les coses pot ser exprés o tàcit. S'ha d'interpretar la voluntat de les parts per a precisar si hi ha hagut pacte relatiu a la qualitat: un indici revelador pot ser el preu pactat. I s'ha de tenir present la funció interpretativa i integradora dels usos del tràfic (art. 1287 CC).

b) En les obligacions genèriques el deutor queda obligat a lliurar al creditor una cosa pertanyent al gènere, conforme ha estat delimitat per les parts. Aquesta delimitació de la prestació del deutor implica un criteri especial pel que fa a les repercussions de la pèrdua fortuïta dels béns pertanyents al gènere que el deutor tenia en el seu poder.

La interpretació *a contrario* de l'art. 1182 CC determina que el risc de la destrucció fortuïta dels exemplars del gènere que tenia en el seu poder el deutor és suportat per aquest ja que sempre és possible trobar al mercat coses del mateix gènere que les pèrdues que puguin substituir les que tenia el deutor i que li permetin el compliment de l'obligació.

En conseqüència, el deutor suporta el risc de pèrdua fortuïta i ha de proporcionar al creditor un exemplar pertanyent al gènere, encara que s'hagin perdut tots els exemplars que tenia en el seu poder. L'explicació d'aquest criteri es condensa en l'aforisme *genus nunquam perit* ('el gènere no mor mai'), per la qual cosa el deutor no pot al·legar cas fortuït o força major per a alliberar-se de l'obligació i eximir-se de la responsabilitat per incompliment.

c) D'acord amb els art. 1096.I i II CC i 702 LEC, el creditor pot sol·licitar el compliment forçós de l'obligació consistent en el lliurament de cosa pertanyent a un gènere, a càrrec del deutor.

d) La manca de conformitat del producte de consum lliurat comporta l'aplicació dels remeis previstos en els art. 114 i ss. TRLGDCU, en particular, la reparació del producte, la seva substitució, la rebaixa del preu o la resolució del contracte.

4) Règim jurídic bàsic de les obligacions específiques

Quin és el règim jurídic de les obligacions específiques? Com hem indicat, les normes del Codi civil es refereixen fonamentalment al règim jurídic de les obligacions específiques, que pren com a model de regulació.

Quan la prestació és inicialment determinada, l'obligació és específica (per exemple, cessió de lloguer del pis situat a Girona, Carrer Garrigues, núm. 7, porta 7, o venda de Totilas, un cavall de doma clàssica). Ara bé, pot succeir també que la prestació es delimiti per la seva pertinença a un gènere (obligació genèrica i de gènere limitat) i en aquest cas cal lògicament que, amb caràcter previ al compliment, s'individualitzi l'objecte de la prestació que s'executarà.

S'anomena especificació l'acte pel qual l'obligació genèrica esdevé específica. L'especificació significa escollir entre les coses del mateix gènere les coses concretes que seran objecte del compliment: a partir d'aquest moment l'obligació se sotmet al règim de les obligacions específiques.

A qui correspon la facultat d'especificació? La facultat de realitzar l'especificació pot ser determinada en l'acte constitutiu de l'obligació, i pot correspondre al deutor, al creditor, a ambdós o a un tercer. A falta de pacte, s'efectuarà una interpretació d'acord amb els usos (art. 1258 CC), i en defecte d'aquests criteris, la facultat d'especificació correspon al deutor.

En quin moment es pot fer l'especificació? L'especificació realitzada pel deutor pot efectuar-se en el moment del compliment o de constitució en mora del creditor.

Si l'especificació no es fa per a complir immediatament o amb la dilació temporal entre especificació i compliment permesa pels usos o la bona fe, l'obligació no es transforma en específica, llevat que hagi estat acceptada pel creditor.

Quins efectes implica l'especificació? L'especificació transforma l'obligació genèrica en específica. I, entre altres conseqüències, comporta el trasllat dels riscos per pèrdua fortuïta al creditor (art. 1182 CC).

3.8. Les obligacions alternatives

1) Delimitació de les obligacions alternatives

Les obligacions alternatives constitueixen un supòsit de determinació relativa de la prestació.

S'anomenen obligacions alternatives les obligacions que preveuen en el seu acte de constitució diverses prestacions possibles, però, a l'efecte de compliment, el deutor n'ha de dur a terme només una. Per tant, el deutor compleix fent-ne qualsevol d'elles (*plures res sunt in obligatione, una autem in solutione*). Hi ha un compliment disjuntiu o excloent. Aquesta és la idea que clarament estableix l'art. 1131.I CC: «l'obligat alternativament a diverses prestacions n'ha de complir completament una.

Per exemple, en una permuta de solar per obra, es pacta que, a canvi de la cessió del solar, el cedent rebrà dos pisos i quatre places de garatge, o 250.000 euros.

La situació d'alternativitat (i, amb ella, la determinabilitat de la prestació) té caràcter transitori, i sempre amb caràcter previ al compliment, l'obligació cessa de ser alternativa mitjançant la concentració (art. 1136.I CC). Un cop efectuada la concentració, a aquesta obligació s'aplica el règim general de les obligacions i, en particular, la regla continguda en l'art. 1182 CC.

2) Règim jurídic bàsic de les obligacions alternatives

El règim jurídic de les obligacions alternatives es conté bàsicament en els art. 1131 a 1136 CC, en una secció dedicada exclusivament a aquestes obligacions. Els problemes fonamentals que s'aborden en aquestes normes són com es produeix el compliment, com s'efectua la concentració de la prestació i la incidència de la pèrdua o de la impossibilitat d'una de les prestacions, abans de la concentració.

a) Un cop produïda la concentració, el deutor ha de complir per complet una de les diverses prestacions previstes (art. 1131.I CC). I «el creditor no pot ser compeltat a rebre part d'una i part d'una altra» (art. 1131.II CC). Aquestes regles són conseqüència del criteri d'identitat i integritat del pagament (art. 1157 i 1166 CC); i, per això, poden considerar-se, fins a cert punt, supèrflues.

b) La indeterminació relativa de l'obligació alternativa cessa quan es produeix la concentració. Mitjançant la concentració es produeix la individualització de la prestació amb la qual el deutor ha de complir l'obligació. L'elecció és la forma de concentració més freqüent i a la qual el Codi civil presta més atenció, encara que en el Codi civil també s'aborda la concentració per desaparició o impossibilitat de totes les prestacions, llevat d'una.

La primera qüestió que s'ha d'analitzar és a qui correspon la legitimació per a efectuar l'elecció. Les parts poden acordar que l'elecció correspongui al deutor, al creditor o fins i tot a un tercer. Què passa si no hi ha pacte? En principi, el deutor gaudeix de la facultat d'elecció de la prestació. L'art. 1132. I CC estableix que «l'elecció correspon al deutor, llevat que expressament s'hagués concedit al creditor». Aquesta regla entronca amb un suposat principi *favor debitoris*.

Encara que l'art. 1132.I CC exigeix que l'atribució de la facultat d'elecció al creditor sigui expressa, en realitat, no cal que hi hagi un pacte exprés.

Més encara: és freqüent que sigui per aplicació dels usos del tràfic com s'arribi a la concessió de la facultat d'elecció al creditor. Així, succeeix, per exemple, quan el comensal tria un dels plats del menú del dia d'un restaurant.

La facultat d'elecció s'articula mitjançant una declaració de voluntat unilateral, aformal, receptícia i irrevocable.

En quin moment s'ha de fer la tria? El Codi civil no diu res sobre aquesta qüestió. Cal atendre en primer lloc a allò pactat per les parts. És possible que les parts no s'hagin manifestat al respecte, però el moment de l'elecció pot deduir-se de les circumstàncies del cas o de la naturalesa de l'obligació. Si, finalment, no hi ha o no es pot deduir l'existència de termini, la part legitimada pot triar en qualsevol moment a partir del naixement de l'obligació, i l'altra part pot exigir-li que dugui a terme l'elecció.

La facultat d'elecció té un límit en el Codi civil en la mesura que s'ha de triar una de les prestacions que siguin possibles, lícites o puguin ser objecte de l'obligació (art. 1132.II CC).

c) Quina és la incidència de la pèrdua o de la impossibilitat d'una de les prestacions, abans de la concentració? Per a valorar adequadament aquesta situació cal tenir en compte dos factors:

- a qui correspon la facultat d'elecció (bàsicament, al deutor o al creditor?);
- quina ha estat la causa de la impossibilitat (causa fortuïta o imputable a una de les parts?).

Quan l'elecció correspon al deutor, el Codi civil subministra dos criteris.

En primer lloc, l'art. 1134 CC estableix que «el deutor perd el dret d'elecció quan de les prestacions a què alternativament està obligat, només una és realitzable».

I, en segon lloc, de conformitat amb l'art. 1135 CC, «el creditor té dret a la indemnització de danys i perjudicis quan per culpa del deutor haguessin desaparegut totes les coses que alternativament van ser objecte de l'obligació, o se n'hagués fet impossible el compliment. La indemnització es fixa prenent per base el valor de l'última cosa que hagués desaparegut, o el del servei que últimament s'hagués fet impossible».

Quan l'elecció correspon al creditor, el Codi civil aborda la qüestió en l'art. 1136.II, que distingeix en funció de la causa i de l'abast de la pèrdua.

La idea subjacent a l'art. 1136 CC rau en el fet que la conducta del deutor (la seva culpa en la pèrdua de la cosa) no pot afectar la facultat d'elecció del creditor. Per això, la facultat d'elecció només es limita quan la impossibilitat és fortuïta. Si la pèrdua és, per contra, imputable al deutor, el creditor manté la seva facultat d'elecció, tot i que, òbviament, si la seva elecció recau sobre una prestació impossible sobrevingudament, es concretarà en el seu preu.

3.9. Les obligacions facultatives

1) Delimitació de les obligacions facultatives

Les obligacions facultatives constitueixen un supòsit de determinació relativa de la prestació.

En les obligacions facultatives es preveu una prestació única i exclusiva en l'acte constitutiu de l'obligació, però es concedeix la facultat al deutor d'executar una altra prestació en el moment del compliment (*una res est in obligatione, plures autem in solutione*). En les obligacions facultatives no hi ha una pluralitat de prestacions degudes, sinó només una.

Les obligacions facultatives no tenen una regulació expressa en el Codi civil, però s'admeten en virtut del principi de l'autonomia de la voluntat consagrat a l'art. 1255 CC. La seva existència, però, requereix pacte exprés.

En què es diferencien les obligacions facultatives de les obligacions alternatives? La principal diferència és que en l'acte constitutiu de les obligacions alternatives es preveuen diverses prestacions i, en canvi, en les obligacions facultatives, la prestació deguda és només una. Per això, el règim jurídic en cas d'impossibilitat sobrevinguda necessàriament és diferent: tot i que es fes impossible sense culpa del deutor una de les diverses prestacions establertes en l'obligació alternativa encara quedarien les altres per poder ser complertes; i, en canvi, en les obligacions facultatives, en haver-hi únicament una prestació deguda, la seva pèrdua, sense culpa del deutor, extingeix l'obligació.

2) Règim jurídic bàsic de les obligacions facultatives

Quin és el règim jurídic bàsic de les obligacions facultatives? Cal abordar dues qüestions diferents: com es produeix el compliment de l'obligació i què passa en cas d'impossibilitat de la prestació.

a) Com s'ha indicat, el deutor pot executar la prestació deguda o complir realitzant una prestació diferent. El creditor només pot sol·licitar el compliment de la prestació deguda, però no pot exigir el de la prestació facultativa. El creditor no pot oposar-se que el deutor executi la prestació diferent de la deguda.

b) A diferència de les obligacions alternatives, en què es preveuen diverses prestacions *in obligatione*, en les facultatives només hi ha una prestació, però amb la possibilitat de realitzar-ne una altra *in solutione* (en el moment del compliment). Per això, si es produeix la impossibilitat sobrevinguda de la prestació *in obligatione*, i no concorre culpa del deutor, s'extingeix l'obligació, i queda alliberat el deutor (art. 1182 i 1105 CC), tot i que encara són possibles altres prestacions *in solutione*.

3.10. Les obligacions indivisibles

1) Delimitació de les obligacions indivisibles

Es parla d'obligacions indivisibles per a identificar les obligacions l'objecte de les quals és indivisible. L'objecte de l'obligació és divisible quan concorren dos elements: d'una banda, és susceptible de compliment fraccionat; i, de l'altra, aquest compliment fraccionat no afecta l'interès del creditor. En conseqüència, una obligació és divisible quan al creditor li és indiferent el seu compliment únic o per parts.

Com ja s'ha indicat, la indivisibilitat pot procedir de la naturalesa mateixa de la prestació, quan és objectivament indivisible (per exemple, lliurar un animal viu, o una obra d'art), o per la voluntat de les parts, que configuren jurídicament la prestació com a indivisible. La naturalesa de la prestació o la voluntat de les parts revelen que el compliment fraccionat no satisfà l'interès del creditor.

Realment, el Codi civil no subministra el concepte de divisibilitat o indivisibilitat de les obligacions, i es limita en els art. 1149 a 1151 CC a explicar-ne els efectes i a proporcionar alguns criteris que permeten distingir quan som davant d'una obligació divisible o indivisible.

Quins són els criteris que proporciona el Codi civil per a qualificar com divisible o indivisible una prestació? La norma fonamental és l'art. 1151 CC, que diu que «per al·efecte dels articles precedents, es consideren indivisibles les obligacions de donar cossos certs i totes aquelles que no siguin susceptibles de compliment parcial. Les obligacions de fer són divisibles quan tinguin per objecte la prestació d'un nombre de dies de treball, l'execució d'obres per unitats mètriques, o altres coses anàlogues que per la seva naturalesa siguin susceptibles de compliment parcial. En les obligacions de no fer, la divisibilitat o indivisibilitat es decideix pel caràcter de la prestació en cada cas particular».

Tot i que la idea bàsica subjacent a tot l'art. 1151 CC és la susceptibilitat de compliment parcial, cal establir algunes diferències en funció del tipus d'obligació:

a) Obligació de donar. En principi, la divisibilitat o indivisibilitat d'aquestes obligacions es relaciona amb la divisibilitat o indivisibilitat material del seu objecte. El criteri bàsic és la possibilitat de compliment parcial.

La principal dificultat interpretativa d'aquesta norma és identificar a què es refereix el Codi civil quan parla de «cossos certs».

b) Obligació de fer. El Codi civil enumera un seguit de supòsits d'obligacions divisibles (dies de treball, unitats mètriques), però la clau torna a rauren la susceptibilitat del compliment parcial. Cal, per tant, que la prestació pugui

descompondre's en una pluralitat d'activitats fungibles o substituïbles per ser qualitativament idèntiques, i conservar, a més, el seu valor econòmic (la qual cosa és especialment factible en el contracte de serveis).

c) **Obligació de no fer.** Tot i que el Codi civil admet la indivisibilitat de les obligacions de no fer en funció del «caràcter de la prestació en cada cas particular» (art. 1151.III CC), una part de la doctrina nega que sigui possible la divisió i amb ella un compliment o incompliment parcial. Sembla, però, possible admetre la divisibilitat de les obligacions negatives sempre que es puguin descompondre en inactivitats qualitativament iguals, quantitativament proporcionals i que conservin el seu valor econòmic. En el fons, aquesta lectura es basa en la divisibilitat essencial del temps.

2) Efectes de la (in)divisibilitat

Quines són les conseqüències derivades de la (in)divisibilitat de la prestació? Encara que l'art. 1149 CC estableix que «la divisibilitat o indivisibilitat de les coses objecte de les obligacions en què hi ha un sol deutor i un creditor no altera ni modifica els preceptes del capítol II d'aquest títol», la veritat és que sí que té algunes particularitats.

a) Tant si hi ha una sola persona o una pluralitat de persones en una de les parts de la relació obligatòria, si la prestació és indivisible afecta el règim de compliment. L'art. 1169.I CC estableix com a regla general que no es pot compel·lir el creditor a rebre parcialment les prestacions en què l'obligació consisteix. Si la prestació és divisible, el deutor pot complir per parts si ho consent el creditor o així està previst. Si és indivisible, això no serà possible.

b) Quan concorre una pluralitat de persones en una de les parts de la relació obligatòria, la (in)divisibilitat de la prestació afecta el règim d'organització de la pluralitat. Si la prestació és indivisible, només es pot aplicar el règim de la solidaritat o de la mancomunitat en mà comuna (art. 1139 i 1150 CC), ja que no es pot entendre dividida la prestació en tantes parts com deutors (art. 1138 CC).

4. Les obligacions pecuniàries

4.1. Concepte i funcions dels diners

1) La noció de diners

La noció de diners no adquireix rellevància en l'àmbit exclusivament jurídic. Els diners tenen actualment una naturalesa funcional, atès que es considera diners allò que n'exerceix la funció (*money is what money does*).

Els diners constitueixen l'element que proporciona un poder patrimonial abstracte i general d'adquisició. No són rellevants les unitats monetàries concretes, sinó el poder d'adquisició abstracte que incorporen. Per això, cal distingir els diners dels signes materials que els representen, com els bitllets i les monedes.

2) Funcions dels diners

Són funcions dels diners en l'actualitat:

a) Constituir una unitat de mesura dels valors: és una mesura comuna de valor. Des d'aquesta perspectiva, la funció dels diners és similar a la que exerceixen altres unitats de mesura, com el metre, el litre o el gram. Els diners exerceixen la funció de mesurar el valor econòmic que en una comunitat s'assigna als béns.

b) Ser un mitjà de pagament, facilitador dels intercanvis. La forma de procurar-se certs béns o serveis rau justament a intercanviar-los per diners, de manera que qui els rebí pot al seu torn adquirir altres béns o serveis. Com a mecanisme d'intercanvi, els diners manifesten la seva capacitat d'expressar, respecte dels béns objecte d'intercanvi, equacions homogènies en termes de valor.

Tradicionalment, els diners s'han caracteritzat com a bé moble, fungible i genèric, si bé aquesta caracterització confon els diners amb les monedes o bitllets que els representen.

4.2. Els deutes pecuniaris: règim jurídic

1) Els deutes pecuniaris en el Codi civil

No hi ha en el Codi civil una definició o descripció legal de deute dinerari, a diferència de l'execució dinerària (art. 571 LEC), i malgrat els freqüents casos en què els diners són contemplats com a objecte d'una relació obligatòria.

Les obligacions pecuniàries són aquelles en què la prestació del deutor consisteix en el lliurament al creditor d'una suma de diners. Són les relacions obligatòries que s'expressen en diners (unitat de compte) i que estan dirigides a proporcionar al creditor diners (mitjà de canvi) com a poder patrimonial incorporat.

Per exemple, l'obligació del comprador del pagament del preu (300.000 euros) en el contracte de compravenda d'un habitatge.

Les obligacions pecuniàries es caracteritzen per la indiferència dels signes, peces o mitjans solutoris concrets, en la mesura que el deutor ha de procurar al creditor una suma que equivalgui a l'import previst en l'obligació; més concretament, el deutor deu un valor econòmic i la seva obligació consisteix a proporcionar al creditor la possibilitat de disposar d'aquest valor: no es deuen coses, sinó abstractament valors.

Queden, per tant, fora d'aquest concepte els supòsits en què els diners són deguts com a cosa. I aquesta hipòtesi es constata en els casos en què les peces o signes monetaris no tenen curs legal, interior o exterior (per exemple, 4 doblons d'or del segle XVII), però també en certs casos en què els signes conserven la seva qualitat de diners. Així succeeix, quan pel seu contingut metàl·lic, per la seva raresa o per altres circumstàncies anàlogues es deguin com a coses.

El Codi civil espanyol no conté una regulació general i sistemàtica dels deutes de diners. La importància que el Codi civil dedica a les obligacions consistents en el lliurament d'una quantitat de diners no és conseqüència d'una preocupació especial del codificador, sinó de la força que en el tràfic econòmic adquireixen els deutes de diners. És destacable que, tot i aquesta força, el Codi civil no n'ofereixi una regulació sistemàtica i completa.

2) Classes de deutes pecuniaris

En la nostra doctrina és freqüent la distinció dels deutes de diners en tres subtipus diferents (deutes de moneda individual, d'espècie monetària i de diners, en sentit estricte); les denominacions depenen del criteri de l'autor en la mesura que no tenen ratificació legal.

a) Com hem assenyalat, els **deutes de moneda individual** no són pròpiament obligacions pecuniàries.

b) Els **deutes d'espècie monetària** s'identifiquen, segons L. Díez-Picazo, amb els supòsits en què en el negoci constitutiu de l'obligació s'ha assenyalat, com a circumstància essencial, l'espècie a la qual han de pertànyer les peces monetàries amb les quals el pagament del deute hagi de fer-se. Es tracta, doncs,

d'una modalització del pagament, que s'ha de produir en peces monetàries qualificades per la seva pertinença a una determinada espècie monetària o en funció de la indicació de la peça singular.

L'abast del pacte d'espècie monetària s'ha reconduït tradicionalment a la interpretació de l'art. 1170 CC, tant per la doctrina com per la jurisprudència. La primera conseqüència que es pot extreure precisament de l'art. 1170.I CC és la licitud dels pactes de pagament dels deutes dineraris en determinada espècie (igual que preveu l'art. 312.I CCom).

Malgrat les seves característiques especials, els deutes d'espècie monetària són deutes de diners genuïns: són diners allò que es contempla com a objecte de l'obligació i allò que vol obtenir el creditor. La seva peculiaritat rau en el fet que les parts fixen l'espècie monetària en què s'ha d'efectuar el pagament, llevat que es doni impossibilitat.

c) Els **deutes de diners en sentit estricte** són, com s'ha indicat, els que proporcionen al creditor un poder patrimonial abstracte d'adquisició. I, tot i les crítiques doctrinals, és habitual efectuar una distinció addicional entre els deutes de suma de diners i deutes de valor.

i) El **deute de suma de diners** se sol caracteritzar perquè els diners exerceixen estrictament la funció de mitjà de canvi. Els diners són l'objecte que directament i immediatament vol obtenir el creditor. Amb aquesta funció es permet l'intercanvi dels béns o els serveis per diners. Des d'aquesta perspectiva poden ser qualificats com a deutes de suma de diners el del preu en la compravenda, la renda en l'arrendament o la remuneració en un contracte de serveis

ii) El **deute de valor** s'acostuma a caracteritzar, en canvi, perquè els diners exerceixen la funció de mesura de valor d'altres coses o serveis respecte dels quals els diners funcionen com a equivalent o substitutiu, indirecte o mediat; en altres paraules, els diners no compleixen la funció de bé que és buscat per si mateix. Dit d'una altra manera: sense que es tracti d'una obligació facultativa, l'objecte immediat de la prestació és el valor de determinades coses, béns o serveis, per la qual cosa els diners en aquests deutes no entren *in prestatione*, sinó en el moment del seu compliment o pagament, és a dir, *in solutione*.

Solen considerar-se deutes de valor dels deutes restitutoris, compensatoris o rescabatoris i, per això, s'hi esmenten el rescabament de danys i perjudicis (art. 1101 i 1902 CC), la responsabilitat per despeses (art. 443 CC) i, en general, les de restitució d'un enriquiment injustificat.

En qualsevol cas, la qualificació com a deute de suma o com a deute de valor exigeix una interpretació de cada obligació, tenint en compte la seva finalitat. La doctrina considera que, en cas de dubte, s'ha de reputar deute de suma.

En l'**aplicació pràctica** dels deutes de valor hi ha **dos punts crucials** que cal resoldre:

i) La determinació del valor sobre el qual ha d'incidir el deute de diners. S'ha d'establir en quin moment es fixa l'abast d'aquest valor i si s'han de tenir en compte certs criteris per a augmentar-lo o reduir-lo.

ii) La concreció del valor en una suma de diners. Un cop fixat el valor que ha de «monetaritzar-se», cal determinar en quin moment s'efectua aquesta traducció. Atesa la manca d'una previsió legal sobre la qüestió, les possibilitats existents són, en principi, molt diverses: en el moment del dany, en el moment de la demanda, en el tràmit d'execució, en el moment del compliment efectiu, etc. La diferència temporal entre les diferents possibilitats pot donar lloc a solucions substancialment diverses.

Un cop identificat el valor i el moment temporalment rellevant, la suma constitueix un deute de diners ordinari. Amb això es demostra clarament que la peculiaritat dels deutes de valor té caràcter transitori i rau en el sistema de liquidació.

3) El pagament dels deutes de diners

Al pagament dels deutes de diners es dedica l'art. 1170.I CC, segons el qual «el pagament dels deutes de diners s'ha de fer en l'espècie pactada i, si no és possible lliurar l'espècie, en la moneda de plata o or que tingui curs legal a Espanya».

L'art. 1170.I CC no té un abast general. En rigor, no vol oferir una solució universal per al pagament de qualsevol deute de diners. En certa manera, presuposa que aquest pagament no planteja, en general, problemes especials i, per això, s'aplica en oferir un criteri per a un supòsit concret, com és el dels deutes de diners en què s'ha pactat el pagament en una determinada espècie. Dit d'una altra manera: l'art. 1170 CC no s'ocupa dels casos en què el deute de diners no ha precisat l'espècie de pagament, que és, amb molta diferència, el supòsit més habitual.

La previsió de l'«espècie» monetària planteja dos problemes bàsics. D'una banda, quin és el grau de vinculació que es deriva d'aquest pacte; i, de l'altra, com s'aborda la possibilitat de pagar en moneda estrangera.

a) El veritable abast del pacte d'espècie monetària és condicionat, en bona mesura, per la interpretació que es doni a la «impossibilitat» de lliurar l'espècie pactada. El que no preocupa en l'art. 1170 CC és, òbviament, determinar en quins casos i amb quin rigor s'ha d'entendre que no és possible lliurar l'espècie pactada. L'única funció del precepte és determinar el règim jurídic de tal situació, però no perfilar-ne les característiques. Es pot admetre un supòsit en què l'espècie monetària tingui una importància tal que la impossibilitat de pagar amb ella impedeixi el compliment? El més probable és que, excepte hipòtesis absolutament marginals (en què la satisfacció del creditor estigui clarament i inequívocament condicionada al pagament en una determinada espècie), la

impossibilitat de lliurar l'espècie de moneda nacional pactada no comporti impossibilitat de compliment: el creditor rep en tot cas moneda nacional, si bé d'una espècie diferent a la volguda.

Si s'ha pactat el pagament en una espècie monetària concreta (per exemple, bitllets de cinc-cents euros), el deutor complirà quan pagui amb aquesta espècie monetària (art. 1166 CC). Davant la pretensió del deutor de complir el seu deute lliurant una altra espècie monetària, el creditor pot rebutjar el pagament, sense que això col·loqui el creditor en mora, si amb això el seu interès no queda raonablement satisfet.

b) És possible pactar que el pagament s'ha de fer en una moneda estrangera (per exemple, dòlars o iens)?

Quan es tracta de deute simplement expressat en moneda estrangera, no hi ha en rigor una obligació per al deutor de pagar en aquesta moneda, ni tampoc un dret del creditor a exigir la prestació en aquesta moneda. El deutor pot pagar en moneda nacional.

Excepcionalment, quan es tracta de deute en moneda estrangera efectiva (és a dir, la que, a més d'expressar-se en moneda estrangera, estableix que el pagament ha de fer-se en moneda estrangera), el compliment s'ha de fer necessàriament en la moneda estrangera designada.

Els paràgrafs segon i tercer de l'art. 1170 CC tenen poc a veure amb el que preveu el paràgraf primer. Aquests dos paràgrafs disposen que «el lliurament de pagarés a l'ordre, o lletres de canvi o altres documents mercantils, només produirà els efectes del pagament en haver sigut realitzats, o quan per culpa del creditor s'haguessin perjudicat. Mentrestant, l'acció derivada de l'obligació primitiva queda en suspens».

4) Responsabilitat per incompliment de deute pecuniari

La responsabilitat per l'incompliment del deute de diners és abordada per l'art. 1108 CC, segons el qual «si l'obligació consisteix en el pagament d'una quantitat de diners, i el deutor incorre en mora, la indemnització de danys i perjudicis, si no s'ha pactat el contrari, consistirà en el pagament dels interessos convinguts, i a falta de conveni, en l'interès legal». Aquesta norma estableix les conseqüències per a rescabalar-se en cas d'incompliment del deutor d'una obligació pecuniària: no identifica quan s'incompleix, sinó què passa si s'incompleix.

La protecció que dispensa aquest precepte el creditor en una obligació pecuniària resulta fàcilment constatable en la mesura que aquest no ha d'acreditar l'existència de danys ni la seva quantia: en tractar-se de deute de diners, s'entén que qualsevol incompliment produeix dany i aquest es xifra, llevat de pacte en contra, en els interessos convinguts o, si no, en els interessos legals.

4.3. Les alteracions del valor de la moneda

1) Les fluctuacions de valor dels diners

Si, entre el moment de la constitució de l'obligació i el del seu compliment, no es produeixen alteracions en el poder adquisitiu dels diners, establir com ha de complir el deutor és una qüestió senzilla: ha de lliurar el mateix nombre d'unitats monetàries fixat en el moment constitutiu, i proporcionar al creditor mitjançant el seu compliment un poder adquisitiu idèntic al que aquestes monedes presentaven en el moment de la constitució de l'obligació.

Ara bé, si en el període que hi ha entre la constitució i el compliment de l'obligació el poder adquisitiu dels diners experimenta variacions, la solució es complica perquè, en comparar tots dos moments, el deutor (i el creditor) en el moment del compliment és davant d'una opció evident: transferir al creditor el nombre de monedes fixat en el moment constitutiu o proporcionar al creditor el mateix poder adquisitiu que es derivava del moment constitutiu de l'obligació. No es pot predeterminar amb caràcter absolut quina opció és sempre més favorable per al deutor o per al creditor, ja que depèn de l'orientació del canvi en el poder adquisitiu dels diners, és a dir, si ha augmentat o s'ha reduït respecte al del moment de constitució de l'obligació.

2) Nominalisme i valorisme

Tot ordenament jurídic ha d'acollir, amb caràcter general, una o altra solució. Els models extrems són dos: el nominalisme i el valorisme.

El nominalisme es caracteritza perquè el deutor compleix lliurant al creditor el nombre de monedes estipulat en el moment constitutiu de l'obligació, amb independència de les alteracions en el poder adquisitiu dels diners. El nominalisme significa la consagració de la irrellevància de les modificacions de valor produïdes durant la vigència de la relació obligatòria. Aquest sistema es caracteritza per la seva senzillesa i facilitat, i la consegüent seguretat que proporciona. Naturalment, el nominalisme també evidencia una certa rigidesa i pot comportar una considerable alteració de l'equilibri de les prestacions

En canvi, amb el valorisme el deutor ha de proporcionar al creditor una quantitat de monedes que sigui equivalent al poder adquisitiu que tenia la suma prevista inicialment. Ara bé, mentre la concreció del criteri nominalista resulta relativament senzilla, establir què significa un criteri valorista ofereix unes dificultats molt superiors. El plantejament valorista sol considerar-se més just i més respectuós amb el principi d'equivalència de les prestacions i de commutativitat del tràfic jurídic. No obstant això, el valorisme presenta com a inconvenient notori la dificultat en la seva aplicació pràctica.

El Dret positiu, si bé no formulat de manera clara i expressa, s'inspira en el principi nominalista, de manera que, en línia de principi, els deutes de diners es paguen lliurant al creditor el seu import nominal i el mateix nombre d'unitats monetàries fixades o establertes, tot i que el valor de la moneda o el seu poder adquisitiu hagin experimentat durant l'interval variacions o canvis.

3) Mecanismes de correcció de les conseqüències del nominalisme

L'aplicació del nominalisme proporciona una evident seguretat al tràfic jurídic, però pot conduir de vegades a resultats injustos o que desequilibrin la relació entre les prestacions. Per això, és freqüent que al costat de l'admissió del nominalisme com a criteri general, s'estableixin mecanismes per a corregir-ne els excessos.

Els remeis legals tenen el seu origen en una disposició normativa que, davant d'una situació, produïda o no, d'alteració del valor de la moneda, estableix una adequació de les prestacions devaluades o revaluades.

Els remeis judicials es caracteritzen per consistir en solucions singulars que operen *a posteriori* davant la falta de previsió dels contractants. Aquests remeis tenen caràcter curatiu, casuístic i dispositiu.

Els remeis convencionals o negocials, que tenen caràcter preventiu, poden identificar-se amb les anomenades clàusules d'estabilització. Aquestes clàusules són els mecanismes de caràcter convencional tendents a corregir els desequilibris generats per una aplicació rígida dels postulats nominalistes.

A la doctrina s'han distingit **dos tipus generals de clàusula d'estabilització**:

a) Clàusules monetàries: clàusules en què les parts substitueixen en els seus negocis la moneda nacional per un altre signe diferent: per exemple, moneda estrangera, or, plata.

b) Clàusules econòmiques: clàusules en què les parts, en establir una obligació pecuniària, determinen certa relació entre la suma de diners objecte del pacte i el preu o el valor d'una mercaderia o de determinats índexs; se'n desprèn l'obligació de reajustar la suma dinerària deguda, d'acord amb aquella proporció, per al cas que els diners experimentin amb el curs del temps alguna variació.

4.4. El deute d'interessos

1) Delimitació dels interessos

En sentit jurídic, es consideren interessos les quantitats de diners que han de ser pagades per la utilització i el gaudi d'un capital consistent també en diners. D'aquest concepte deriven les característiques següents:

- El deute d'interessos sempre consisteix en un deute pecuniari, és a dir, el pagament d'una suma de diners.

- El deute d'interessos té caràcter accessori respecte a una obligació que també té caràcter dinerari.

2) Classes de deutes d'interessos

Quines són les classificacions que poden efectuar-se dels interessos? Hem d'atendre bàsicament a diversos criteris: funció, origen i tipus aplicable, que al seu torn poden combinar-se entre si.

a) Els interessos poden complir diverses funcions en el nostre sistema jurídic i no sempre és fàcil delimitar quan es verifica l'una o l'altra.

- Els **interessos retributius** s'identifiquen amb les sumes que es paguen com a contraprestació del préstec de diners (art. 1755 CC). Es tracta d'interessos que remuneren l'ús d'un capital aliè, i prescindeixen de qualsevol element culpabilista o d'incompliment. Han estat presos tradicionalment com a paradigma dels interessos.
- Els **interessos moratoris** s'identifiquen amb les sumes degudes pel retard en el pagament d'un deute pecuniari (art. 1108 CC i 316.I CCom). Aquests interessos es basen en la mora del deutor en el compliment d'una obligació pecuniària. Els interessos moratoris es caracteritzen per la seva funció rescablatòria (es fonamenten en la idea de dany i de reparació de l'incompliment).
- Els anomenats **interessos compensatoris** s'identifiquen amb les sumes que s'han de restituir, al costat del preu degut, en cas d'ineficàcia quan la contraprestació consisteixi en cosa fructífera (art. 1303 CC). Aquests interessos, els perfils dels quals són els més controvertits, són connectats *ex lege* a una obligació de restitució del capital, conseqüència de la pèrdua sobrevinguda d'eficàcia del títol o d'ineficàcia originària i tenen com a finalitat essencial col·locar les parts contractants en la mateixa situació en què estaven abans de contractar.

b) En un pla diferent, i atenent al seu origen, se situa la distinció entre els interessos legals i convencionals.

i) Són **interessos legals** aquells l'obligació de pagament i la taxa o mesura dels quals és establerta per la llei.

ii) Són **interessos convencionals** aquells l'exigibilitat i quantia dels quals deriven d'una decisió d'autonomia privada de les persones interessades.

Ni el Codi civil ni el de comerç presumeixen el deute d'interessos (art. 1740 CC i 314 CCom). Aquests només són deguts si prèviament s'han pactat per les parts, encara que el pacte pot no ser exprés (art. 1755 i 1756 CC i 315 i 316 CCom).

c) També pot distingir-se en funció del diferent mecanisme per mitjà del qual es quantifiquen els interessos.

- Són **tipus d'interès fixos** els que romanen invariables al llarg de tota la vida del crèdit.
- Són **tipus d'interès variables** els que oscil·len en funció d'un índex de referència.
- Són **tipus d'interès mixtos** aquells en què es verifica una combinació dels dos supòsits anteriors: normalment es preveu un període inicial d'interès fix que, a partir de cert moment, és substituït per un tipus d'interès variable.

3) Quantia dels interessos: criteri general

Com a regla general, la quantia dels interessos, sigui quina sigui la funció que se'ls assigni, depèn de la voluntat de les parts. Les parts en exercici de la seva autonomia privada fixen (l'existència i) l'abast dels interessos. No es conté en el Codi civil limitació en la quantia dels interessos.

La determinació de l'abast dels interessos pactats contractualment exigeix tenir en compte una sèrie de factors: a) si el contracte pot, o no, considerar-se usurari; b) el tipus de contracte (si es tracta d'un contracte de crèdit al consum, o no, si té, o no, un règim normatiu propi); c) les característiques del prestatari (consumidor o no); d) la classe d'interès (remuneratori o moratori); e) l'existència, o no, de garantia hipotecària; i que aquesta recaigui, o no, sobre l'habitatge habitual; f) la situació d'especial vulnerabilitat o el risc d'exclusió del prestatari. Només tenint en compte la possible combinació d'aquests factors es pot establir adequadament quin és el règim jurídic de cada hipòtesi.

4) Quantia dels interessos i repressió de la usura

El principal mecanisme que tracta de propiciar una certa limitació en la quantia dels interessos continua essent avui la Llei sobre nul·litat dels contractes de préstecs usuraris, de 23 de juliol de 1908, també coneguda com a Llei Azcárate, Llei d'usura o Llei de repressió de la usura.

La clau de tota la Llei d'usura es troba sense cap dubte en el seu art. 1 segons el qual «és nul tot contracte de préstec en què s'estipuli un interès notablement superior al normal dels diners i manifestament desproporcionat amb les circumstàncies del cas o en condicions tals que sigui aquell lleoní, i hi hagi mo-

tius per a estimar que ha estat acceptat pel prestatari a causa de la seva situació angoixant, de la seva inexperiència o de la limitació de les seves facultats mentals. És igualment nul el contracte en què se suposi rebuda una quantitat major que la veritablement lliurada, siguin quines siguin la seva entitat i circumstàncies».

Tradicionalment, se sostenia per la jurisprudència que la Llei Azcárate s'aplicava només als interessos remuneratoris, sense que pogués qüestionar-se el caràcter usurari dels interessos moratoris.

En canvi, es podia entrar a valorar el caràcter abusiu dels interessos moratoris, però no el dels interessos remuneratoris.

Encara que aquest plantejament abocava a una separació en els àmbits d'aplicació de la Llei d'usura i la normativa sobre consumidors, la jurisprudència ha acabat per admetre la compatibilitat entre la protecció dispensada per la Llei d'usura i per la legislació de consumidors.

La conseqüència de la declaració del contracte com a usurari és la seva nul·litat, de manera que «el prestatari està obligat a lliurar tan sols la suma rebuda; i si hagués satisfet part d'aquella i els interessos vençuts, el prestador retornarà al prestatari el que, tenint en compte el total del que s'ha percebut, excedeixi del capital prestat» (art. 3 de la Llei d'usura).

5) Quantia dels interessos i protecció dels consumidors

La protecció dels consumidors té un abast diferent segons si es refereix als interessos remuneratoris o als interessos moratoris.

a) El control dels interessos remuneratoris, en la mesura que es tracta d'un element essencial del contracte, no pot efectuar-se mitjançant l'anàlisi del seu contingut, és a dir, pels art. 80 i ss. TRLGDCU. Sí que se n'admet (i ha estat la via seguida per les anomenades «clàusules sòl») la qualificació com a abusius mitjançant el control de transparència.

b) El control dels interessos moratoris s'ha dut a terme per la via del control de contingut i la seva possible consideració com a abusiu. Per a arribar a aquesta qualificació, pot acudir-se a allò previst per l'art. 85.6 TRLGDCU («clàusules que impliquin la imposició d'una indemnització desproporcionadament alta al consumidor i usuari que no compleixi les seves obligacions») o, més dubtosament, per l'art. 88.1 TRLGDCU («imposició de garanties desproporcionades al risc assumit»).

Però, com és evident, la qüestió no és solament si el pacte d'interessos és o no ineficax, sinó com afecta al contracte l'eventual consideració com a ineficax d'aquest pacte, on es constata la influència de la jurisprudència comunitària.

En la seva actual redacció, l'art. 83 TRLGDCU assenyala que «les clàusules abusives són nul·les de ple dret i es tenen per no posades. A aquest efecte, el jutge, amb prèvia audiència de les parts, ha de declarar la nul·litat de les clàusules abusives incloses en el contracte, el qual, però, continuarà essent obligatori per a les parts en els mateixos termes, sempre que pugui subsistir sense aquestes clàusules». La norma no distingeix entre interessos moratoris o remuneratoris.

En cas d'abusivitat dels interessos moratoris, la solució passa per l'aplicació dels criteris de l'art. 1108 CC o el manteniment dels interessos remuneratoris pactats.

Però, què passa si l'abusivitat es predica no dels interessos moratoris, sinó dels remuneratoris (per falta de transparència)? Pot acudir-se a l'art. 1108 CC, amb caràcter supletori, encara que es refereixi als interessos moratoris i no als remuneratoris? No sembla que l'art. 1108 CC pugui projectar-se als supòsits d'ineficàcia dels interessos remuneratoris.

6) Meritació i exigibilitat dels interessos

Cal diferenciar entre la meritació i l'exigibilitat dels interessos. La meritació és el moment en què sorgeixen els interessos (normalment, en funció d'un percentatge sobre el capital en relació amb un període de temps: per exemple, 5% anual, o 2% mensual). Els interessos són exigibles (és a dir, s'han de pagar) en funció del que estableixen les parts en el negoci constitutiu (per exemple, en un préstec de dos anys de durada es pagaran semestralment, o al final d'aquests dos anys). La meritació i l'exigibilitat poden coincidir (i els interessos es poden reclamar a mesura que sorgeixin) o no, en funció del que s'ha acordat per les parts o els usos.

7) Pagament dels interessos

Pel que fa al pagament dels interessos, aquests s'han d'abonar atenent els pactes i condicions establertes per les parts. Però, a més, el Codi civil ofereix diferents normes, de caràcter dispositiu, en relació amb diversos extrems del pagament.

a) Segons l'art. 1110.I CC (*vid.* també art. 318.I CCom), «el rebut del capital pel creditor, sense cap reserva pel que fa als interessos, extingeix l'obligació del deutor pel que fa a aquests».

b) D'acord amb l'art. 1173 CC (*vid.* també art. 318. I CCom), «si el deute produeix interès, no es pot considerar fet el pagament per compte del capital mentre no estiguin coberts els interessos».

No és fàcil establir la relació de l'art. 1110 CC amb l'art. 1173 CC. La majoria de la doctrina nega que hi hagi col·lisió entre dos preceptes, sobretot si l'art. 1110 CC consagra una presumpció *iuris tantum*.

c) El Codi civil no preveu com a supòsit específic la prescripció dels interessos, sigui quina sigui la funció que se'ls assigna.

La majoria de la doctrina i jurisprudència, davant la necessitat de determinar quin és el termini de prescripció dels interessos, acostuma a acudir a l'art. 1966.3r CC. En el seu apartat tercer, l'art. 1966 CC aplica la prescripció quinquennal a les accions per a exigir el compliment de «qualssevol altres pagaments que s'hagin de fer per anys o en terminis més breus». D'aquesta manera, s'evitava l'aplicació (fins a la reforma de la Llei 42/2015, de 6 d'octubre) del termini general de quinze (ara, de cinc) anys de l'art. 1964 CC i s'obtenia un criteri clarament favorable al deutor.

També hi ha contradiccions en la jurisprudència sobre si l'art. 1966.3r CC s'aplica a tots els interessos o només als retributius.

8) Anatocisme

S'entén jurídicament per anatocisme l'acumulació dels interessos ja meritats al capital, a l'efecte de producció de nous interessos. D'aquesta manera, els interessos simples assumeixen mitjançant l'anatocisme la condició d'un nou i ulterior capital que, concorrent determinades circumstàncies, també poden produir interès.

L'art. 1109.I CC estableix que «els interessos vençuts meriten l'interès legal des que són judicialment reclamats, tot i que l'obligació hagi guardat silenci sobre aquest punt». La norma té un clar sentit dispositiu: les parts poden establir unes conseqüències diferents amb relació a l'incompliment del deute d'abonar els interessos.

Pot distingir-se entre un anatocisme legal i un anatocisme convencional.

a) L'anatocisme pot ser legal, quan té el seu origen en una disposició legal.

b) L'anatocisme també pot ser convencional. Així es qualifica el que deriva d'un pacte exprés dels contractants o de l'aplicació dels usos generals en una determinada branca del tràfic econòmic o del món dels negocis (per exemple, usos bancaris).

D'acord amb l'art. 1109.I CC, l'anatocisme legal civil no és automàtic. A falta de pacte entre les parts, perquè els interessos vençuts puguin generar interessos, cal la reclamació judicial d'aquests interessos vençuts. No n'hi ha prou, per tant, amb la reclamació extrajudicial (que en canvi sí que és suficient per a interpel·lar el deutor i que comenci la mora «ex» art. 1100 CC).

5. Les circumstàncies de la relació obligatòria

5.1. Plantejament general

Delimitació espacial i temporal de la relació obligatòria

Tota relació jurídica, i, per tant, tota relació obligatòria, es desenvolupa en unes determinades coordenades espacials i temporals. Des d'aquesta perspectiva, les circumstàncies de la relació obligatòria s'identifiquen fonamentalment amb el seu lloc i temps. Només si es valoren aquestes circumstàncies es delimita adequadament el contingut de la relació.

5.2. El lloc en la relació obligatòria

Lloc de constitució de la relació obligatòria i lloc de compliment de la prestació

La coordenada espacial té una doble repercussió en la relació obligatòria. S'ha de tenir en compte la distinció entre el lloc de naixement o constitució de l'obligació i el lloc del seu compliment o execució. Com és obvi, les prestacions poden complir-se al mateix lloc en què s'ha constituït l'obligació o en un altre de ben diferent i allunyat. No s'imposa, doncs, l'absoluta coincidència entre lloc de constitució i lloc de compliment.

El lloc de constitució de l'obligació identifica el lloc on s'ha de considerar nascuda una determinada relació obligatòria. La transcendència d'aquesta circumstància s'aprecia sobretot a l'hora de determinar la competència (nacional i internacional) dels tribunals i el règim jurídic que és d'aplicació a certa relació.

El lloc de compliment o execució de la prestació és una qüestió abordada fonamentalment per l'art. 1171 CC, que serà estudiada en analitzar, amb caràcter general, els problemes derivats del compliment de la prestació.

5.3. El temps en la relació obligatòria

1) Rellevància del temps en la relació obligatòria

Per raons històriques, el Codi civil espanyol no és un text excessivament preocupat pel factor temporal en el desenvolupament de les relacions jurídic-econòmiques. Així es demostra, fonamentalment, en la irrellevància del mer retard pel que fa al rescabament dels danys i perjudicis (art. 1100 i 1101 CC). No obstant això, un plantejament més actual d'aquestes relacions (com de-

mostra la Llei 3/2004, de 29 de desembre, per la qual s'estableixen mesures de lluita contra la morositat en les operacions comercials) no pot obviar la importància creixent que hi adquireix el factor temporal.

2) Temps de la relació obligatòria i temps de compliment de la prestació

Hem de començar per distingir entre el temps de la relació obligatòria i el temps de compliment:

a) El temps de la relació obligatòria determina el període temporal durant el qual es manté vigent el vincle obligatori.

b) El temps de compliment determina el període o el moment en què ha de produir-se la realització de la prestació deguda: és un factor, per tant, que contribueix a verificar l'exactitud del compliment.

2) Eficàcia immediata i diferida de la relació obligatòria

Parlem d'eficàcia immediata quan no hi ha previsió de termini que diferenciï entre la constitució i l'efectivitat de la relació obligatòria; per contra, parlem d'eficàcia ajornada o diferida, quan s'ha previst un termini que determina una efectivitat posterior al moment de constitució (per exemple, contracte d'arrendament d'un apartament per als mesos d'estiu, celebrat l'1 de gener).

La relació obligatòria és d'eficàcia immediata o ajornada en funció de la previsió d'un període temporal entre la constitució i l'efectivitat de la relació, i és instantània o duradora en funció de la durada de la vinculació entre les parts.

5.4. La relació obligatòria a termini

1) Delimitació del terme en la relació obligatòria

Es parla de terme inicial per a designar el supòsit en què l'esdeveniment o el moment pres en consideració determina l'inici de la relació obligatòria o del seu compliment. En el terme final, per contra, aquest esdeveniment o el moment és tingut en compte per a determinar la fi de la relació obligatòria o del seu possible compliment.

La caracterització del terme es conté en l'art. 1125 CC, que identifica les obligacions a termini amb aquelles per al compliment de les quals s'ha designat un dia cert, i dia cert és el que necessàriament ha d'arribar, encara que s'ignori quan (per exemple, el dia en què morí la tia Josefina; el dia 26 de gener de 2026).

La principal utilitat de l'art. 1125 CC rau en el fet que permet delimitar la nota característica de les obligacions a termini, en general. La certesa sobre l'arribada del moment pres com a terme permet diferenciar aquestes obligaci-

ons de les obligacions condicionals. La certesa s'ha d'entendre com a seguretat sobre la producció de cert esdeveniment, segons les regles del saber humà (per exemple, que el meu gos morirà; que arribarà el dia 24 de maig de 2028).

La certesa implica que no s'hagi de plantejar, com succeeix amb les obligacions condicionals, la qüestió de la retroactivitat del terme: a les obligacions a termini no hi ha una litispèndia en sentit tècnic, sinó una paralització o una limitació temporal de certs drets.

2) Règim normatiu del terme

Quin és el règim jurídic bàsic del terme en el Codi civil? El Codi civil dedica els art. 1125 a 1130 a les obligacions a termini, però aquestes normes no esgoten òbviament ni els problemes pràctics ni els teòrics que planteja aquesta figura.

a) De la irrepeticibilitat del que s'ha pagat anticipadament en les obligacions a termini s'ocupa l'art. 1126 CC. La solució és diferent de la prevista per al cas de pagament efectuat abans del compliment de la condició (art. 1121.II CC). Només en cas d'ignorància sobre l'existència del termini, qui paga pot reclamar els interessos o els fruits que ha percebut el creditor.

b) També referit al terme de compliment, l'art. 1127 CC presumeix (*iuris tantum*) que el termini s'ha establert en benefici de creditor i de deutor. Aquesta regla, que no segueix els antecedents romans, és estranya al principi *favor debitoris*, i impedeix la renúncia unilateral a aquest termini: a la pràctica, priva tant el creditor d'exigir el compliment abans del venciment del terme com el deutor d'imposar al creditor una recepció anticipada.

c) L'art. 1128 CC conté una previsió de gran importància. En principi, si l'obligació no incorpora una condició suspensiva o un termini inicial, és exigible immediatament. Així es dedueix amb tota claredat dels art. 1113.I i 1125.I CC. És més: el Codi civil sembla partir, com a pauta general, de la regla de l'exigibilitat immediata (*statim debetur*: 'es deu immediatament'), de manera que, per a la jurisprudència, ni el terme ni la condició han de presumir-se.

La contundència d'aquest plantejament s'esmorteix a la vista de l'art. 1128 CC. Aquesta norma permet que, en els supòsits en què no s'hagi assenyalat termini, però de la seva naturalesa i circumstàncies pugui deduir-se que s'ha volgut concedir al deutor, els tribunals en fixaran la durada. Els tribunals també han de fixar-ne la durada quan el termini hagi quedat a voluntat del deutor.

d) L'art. 1129 CC analitza els supòsits en què el deutor perd el dret d'utilitzar el termini.

5.5. La relació obligatòria condicional

1) Delimitació de la condició en la relació obligatòria

En el Codi civil, l'expressió «condició» presenta una clara amfibologia. Es parla de condició per a al·ludir a les estipulacions contractuals (art. 1203.1r i 1255 CC), o per a expressar les circumstàncies personals d'una de les parts (art. 879.III CC) o qualitats objectives de les coses (art. 1266. I CC), i fins i tot com a equivalent al mode (art. 647 i ss. CC).

Però, el seu sentit tècnic és contingut en els art. 1113 i ss. CC. Dels art. 1113 i 1114 CC es desprèn que les obligacions condicionals són aquelles en què l'adquisició de drets o la pèrdua dels ja adquirits depèn d'un succés futur i incert o d'un succés passat, que els interessats ignoren.

Aquest succés que constitueix la condició es pot verificar o no, de manera que tot l'entramat de la relació obligatòria està supeditat a una eventualitat que no se sap si es produirà o no (per exemple, et venc el meu pis si em traslladen a Conca).

Són dues les notes que permeten caracteritzar la categoria tècnica de la condició:

a) La incertesa. El caràcter incert de l'esdeveniment permet diferenciar la condició del terme. Si no se sap si es produirà aquest esdeveniment, l'obligació és condicional (art. 1125.III CC). En conseqüència, la condició es caracteritza per prendre en consideració un esdeveniment de realització insegura.

L'exigència d'incertesa explica les crítiques que s'han dirigit contra el plantejament de l'art. 1113.I CC que admet com a condició un «succés passat, que els interessats ignorin». Òbviament un succés passat només pot ser subjectivament incert per a les parts, perquè ja ha esdevingut (per exemple, et venc el meu tricicle si el meu germà ha acabat la volta al món en bicicleta).

b) La voluntarietat. La condició ha d'incorporar-se a la reglamentació obligacional per decisió de les parts. Precisament, una de les manifestacions més clares de l'autonomia privada consisteix en la possibilitat de modalitzar el contingut de la relació obligatòria per mitjà de les corresponents condicions (o altres dels anomenats elements accidentals del contracte).

Quan la previsió d'un determinat esdeveniment que incideix en l'eficàcia d'una relació obligatòria no ha estat obra dels interessats, sinó de la llei, no es pot parlar, en sentit estricte, de condició. Es parla de «condicions iuris» per a al·ludir justament a aquests supòsits en què és la llei la que supedita l'eficàcia de certa relació a la verificació o l'absència de cert esdeveniment.

També en aquest terreny l'autonomia privada troba certs límits. Se'n deriva que no tot esdeveniment pot ser elevat a la categoria de condició. La qüestió és abordada per l'art. 1116.I CC, en virtut de la qual s'anul·la l'obligació que depèn d'una condició impossible, contrària als bons costums o prohibida per la llei.

La manca d'incertesa també repercuteix en la condició consistent a no fer alguna cosa impossible (per exemple, et regalo mil euros si no et cases amb la Rita, que tots dos sabem que ha mort), que es té per no posada (art. 1116.II CC).

2) Classes de condicions

És tradicional l'exposició de diversos criteris de classificació de les condicions. No es tracta, però, d'una qüestió d'abast purament dogmàtic: el Codi civil té molt present el tipus de condició en concret a l'hora de dissenyar un o altre règim jurídic i no són petits els problemes que se susciten per la manca d'exhaustivitat del Codi en aquesta matèria. Els criteris més freqüentment utilitzats permeten distingir les **categories** següents:

a) Condicions positives i negatives. La condició es considera positiva quan comporta una alteració de la situació inicial («que passi algun succés», diu l'art. 1117 CC); en canvi, la condició es reputa negativa quan implica un manteniment de la situació originària («que no tingui lloc algun esdeveniment», diu l'art. 1118.II CC).

b) Condicions casuais, mixtes i potestatives. Aquesta distinció es fonamenta en el grau d'influència que els interessats tenen sobre l'esdeveniment que és objecte de la condició. Quan la realització de l'esdeveniment depèn de la sort o de l'actuació exclusiva d'un tercer, es parla de condició casual. Quan la verificació de l'esdeveniment depèn de la voluntat exclusiva d'un dels interessats, es tracta de condició potestativa. I, en fi, quan la materialització de l'esdeveniment depèn en part de la voluntat dels interessats i en part de la sort o de l'actuació d'un tercer, som davant d'una condició mixta.

La principal transcendència d'aquesta distinció es troba en la previsió de l'art. 1115 CC, que sanciona amb nul·litat l'obligació condicional quan el compliment de la condició depengui exclusivament de la voluntat del deutor. I, en canvi, admet la validesa dels casos en què la realització de la condició depèn de la sort o de la voluntat d'un tercer.

c) Condicions suspensives i resolutòries. Condicions modificatives. La contraposició entre condicions suspensives i resolutòries ja es planteja pel Codi civil en els art. 1113 i 1114 i constitueix un dels elements bàsics del règim legal de les condicions.

La condició suspensiva és aquella en la qual no es produeixen els efectes propis de la relació obligatòria fins que no es verifiqui l'esdeveniment posat com a condició (per exemple, et donaré mil euros quan aprovis l'assignatura de Dret civil II). La condició resolutòria és aquella en la qual la materialització de l'esdeveniment posat com a condició comporta el decaïment dels efectes típics que fins aquell moment havia generat o la relació obligatòria (per exemple, et venc el pis, però el recuperaré si em tornen a traslladar a Barcelona).

Una categoria no prevista pel Codi civil, però apuntada per la doctrina, és la de les condicions modificatives. En aquestes, la verificació d'un determinat esdeveniment només afecta el contingut de la reglamentació contractual, que variarà en funció d'aquest esdeveniment. Implica només una alteració parcial del contingut negocial (per exemple, et venc un pis de la meua propietat de tres-cents metres quadrats, però si tinc més fills, la venda es referirà al meu altre pis, de cent cinquanta metres quadrats).

3) Règim jurídic de la relació obligatòria sota condició suspensiva

Quin és el règim jurídic de la relació obligatòria sota condició suspensiva? Cal diferenciar tres àmbits: la fase d'incertesa (o *condicio pendet*); la realització de l'esdeveniment (o *condicio existit*), i la no realització de l'esdeveniment (o *condicio deficit*).

a) Fase d'incertesa. L'adquisició dels drets no es produeix mentre no es realitzi l'esdeveniment posat com a condició. Ara bé, abans d'aquest moment, la relació obligatòria existeix i vincula les parts. Fonamentalment, les parts tenen una expectativa (o un dret eventual) relativa a l'adquisició d'aquests drets. Aquesta expectativa depèn, com és obvi, de la producció o no d'aquest esdeveniment. Res no impedeix que les parts transmetin la seva expectativa o dret eventual, sotmesa, és clar, a la incidència que aquest esdeveniment eventual pugui tenir.

La protecció que mereix el creditor condicional en aquesta fase de litispendència es concreta en l'art. 1121.I CC, que li concedeix la possibilitat d'exercitar accions conservatives del seu dret (eventual). No s'especifica de quins mitjans disposa el creditor, i l'amplitud de la norma suggereix una interpretació extensiva en funció de la protecció més adequada per al creditor (cal pensar, per exemple, en la possibilitat d'exercitar l'acció pauliana).

La incertesa sobre la verificació de l'esdeveniment justifica que el deutor pugui repetir allò pagat durant el període de litispendència (art. 1121.II CC), a diferència del que succeeix en el cas d'obligació a termini (art. 1126 CC).

b) Realització de l'esdeveniment. En les condicions negatives, la incertesa característica de la condició cessa quan es constata que no es produirà l'esdeveniment que no havia d'ocórrer (per exemple, et venc el meu pis, si no et cases amb la Romualda, i posteriorment aquesta mor) o l'esdeveniment no

s'ha produït, sia en el termini previst (per exemple, et regalo el meu cotxe, si no et cases amb la Romualda en deu anys), sia en allò que les parts haguessin volgut versemblantment establir. En aquests supòsits, segons l'art. 1118 CC, l'obligació resulta plenament eficaç.

Si l'esdeveniment posat com a condició suspensiva es materialitza, cessa la fase d'incertesa i produeix la relació obligatòria els efectes que li són propis. Però, el problema fonamental que es planteja llavors, excepte previsió de les parts, és l'abast retroactiu d'aquesta situació: des de quan té efecte la relació obligatòria? Des de quan es va contraure? Des de quan es va realitzar l'esdeveniment posat com a condició? Què passa amb els actes efectuats entre la constitució de la relació i la verificació de l'esdeveniment? Per exemple, el dia 1 de gener de 2005 vam acordar que et donaria el meu pis si descobries un remei contra certa malaltia, el descobriment es fa el dia 3 de maig de 2017, què passa amb l'arrendament que vaig concertar sobre el pis el 2008 i per un termini de quinze anys?

De la qüestió de la retroacció en cas de compliment de la condició suspensiva s'ocupen els art. 1120 i 1122 CC, que distingeixen en funció del tipus d'obligació (donar, fer i no fer, i amb prestacions recíproques o unilaterals) i de les vicissituds sofertes per l'objecte de l'obligació. La regla general sembla ser la retroactivitat dels efectes al moment de constitució de la relació obligatòria, però aquests preceptes contenen nombroses excepcions i matisos, si bé es troba a faltar una pauta per als actes d'administració i de disposició realitzats per les dues parts durant la litispèndencia de la condició. El problema de la retroactivitat és normalment la seva procedència respecte d'aquells tercers que hagin adquirit drets incompatibles amb el del creditor en el temps de litispèndencia de la condició.

Cal recordar que es reputa compliment de la condició el cas en què l'obligat impedeix voluntàriament el seu compliment (art. 1119 CC).

c) No realització de l'esdeveniment. En les condicions positives, desapareix la incertesa quan ja és evident que l'esdeveniment no pot ocórrer (per exemple, et compro el canelobre, si n'adquireixo la parella, i aquesta altra peça és posteriorment destruïda en un incendi) o l'esdeveniment no s'ha produït en el termini previst (per exemple, et regalo el meu cotxe, si conclous el Grau de Dret abans de quatre anys). En aquests supòsits, segons l'art. 1117 CC, l'obligació queda extingida.

4) Règim jurídic de la relació obligatòria sota condició resolutòria

Quin és el règim jurídic de la relació obligatòria sota condició resolutòria? Igual que en el cas anterior, cal diferenciar tres àmbits: la fase d'incertesa (o *condicio pendet*); la realització de l'esdeveniment (o *condicio existit*), i la no realització de l'esdeveniment (o *condicio deficit*).

a) **Fase d'incertesa.** Durant la litispendència de la condició, la relació obligatòria sotmesa a condició resolutòria és eficaç i desplega el conjunt de drets i deures que li són propis (art. 1113.II CC). El creditor pot exigir el compliment i el deutor ha d'efectuar la prestació. Òbviament, la transmissió de drets està sotmesa, pel que fa a la seva eficàcia definitiva, a la incidència de la realització de l'esdeveniment posat com a condició; podem parlar d'eficàcia claudicant. Res no impedeix que, tenint en compte aquest caràcter claudicant, les parts transmetin les seves respectives posicions.

b) **Realització de l'esdeveniment.** Quan ocorre l'esdeveniment delimitat com a condició, es produeix la «resolució o pèrdua dels [drets] ja adquirits» (art. 1114 CC). Tampoc aquesta manera d'expressar-se no permet determinar amb claredat el grau de retroacció de la condició resolutòria.

L'art. 1123.I CC estableix que, en cas d'obligacions de donar, les parts s'han de restituir el que haguessin percebut, amb la qual cosa, davant la falta de matisos, sembla afirmar una retroactivitat més intensa que la prevista en l'art. 1120 CC. L'art. 1123.II CC es remet a l'art. 1122 CC, pel que fa als supòsits de pèrdua, deteriorament o millora.

Finalment, respecte a les obligacions de fer i de no fer, l'art. 1123.III CC, que també conté una norma de remissió, atribueix als tribunals l'abast del compliment de la condició resolutòria.

Però les regles del Codi civil són massa simplistes per a donar resposta als diferents supòsits.

c) **No realització de l'esdeveniment.** Quan desaparegui la incertesa sobre la possible realització de l'esdeveniment posat com a condició resolutòria, la relació obligatòria és definitivament eficaç. Les posicions claudicants es converteixen, doncs, en definitives.

5.6. La relació obligatòria i el mode

1) Delimitació del mode en la relació obligatòria

El règim de la relació obligatòria modal no és contingut en la teoria general de les obligacions, sinó que s'ha d'extreure d'una sèrie de preceptes fragmentaris i aïllats (fonamentalment, art. 797, 798, 647 i 651.II CC). A més, el mode no pot imposar-se en qualsevol relació obligatòria, sinó només en les de caràcter gratuït (donació, comodat, etc.).

El mode consisteix en una estipulació contractual en virtut del qual s'imposa al beneficiari d'un negoci gratuït la càrrega d'un determinat comportament (per exemple, institució d'hereu amb la càrrega de tenir cura del panteó familiar; donació d'habitatge amb la càrrega d'atendre el meu gos).

Mentre la condició i el terme determinen la suspensió o la resolució dels efectes de la relació obligatòria, tot i que el compliment de l'esdeveniment no pugui ser exigint, el mode n'obliga el compliment, tot i que no incideixi de manera immediata en l'eficàcia de l'atribució gratuïta. L'incompliment del mode no comporta una resolució *ipso iure* de l'atribució gratuïta. No sempre és fàcil la qualificació d'una determinada previsió com a condició o com a mode: és una qüestió que, en principi, s'ha de resoldre amb les pautes d'interpretació de la voluntat.

L'acceptació de la disposició gratuïta gravada amb el mode comporta l'adquisició de l'atribució patrimonial i l'obligació de complir el mode, d'acord amb allò estipulat. En el pla testamentari, la impossibilitat de compliment del mode, sense culpa o fet propi d'allò gravat, condueix al compliment en els termes més anàlegs i conformes amb la voluntat de qui va fer la disposició (art. 798.I CC). Però, si no és possible aquest compliment anàleg, l'aplicació del criteri de l'art. 798.II CC implica tenir per complerta la càrrega.

En cas d'incompliment (imputable), la conseqüència és la possibilitat d'exercitar la revocació de l'atribució gratuïta (art. 647.I i 797.II CC). Les principals dificultats es plantegen a l'hora de precisar quins són els subjectes legítims per al seu exercici.

Resum

S'entén per relació jurídica obligatòria la relació complexa que uneix un creditor (titular de la posició activa, del dret de crèdit) i un deutor (titular de la posició passiva, del deure jurídic de prestació). La relació jurídica obligatòria constitueix un marc estable de cooperació per a perseguir interessos econòmics tutelats per l'ordenament jurídic.

Les qüestions objecte d'anàlisi en aquest mòdul han estat les següents:

- 1) El concepte i l'estructura de la relació obligatòria: els subjectes, l'objecte (la prestació) i el vincle de les parts (compost de deute i responsabilitat).
- 2) Les fonts de les obligacions, fent una crítica a la determinació de l'art. 1089 CC.
- 3) Les classes d'obligacions per raó dels subjectes. En cadascuna de les posicions, activa i passiva, de la relació obligatòria, o fins i tot en totes dues, hi pot haver diferents persones, de manera que cal determinar quin serà el règim jurídic aplicable a les seves relacions. En aquest sentit, en funció de com s'organitzi la pluralitat de persones, es distingeixen les obligacions mancomunades en mà comuna, les obligacions mancomunades simples o parciàries i les obligacions solidàries.
- 4) L'objecte de la relació obligatòria, la prestació, com a comportament o conducta (que el deutor ha de realitzar) i que pot ser exigida pel creditor. Des del punt de vista de l'objecte s'han analitzat els diferents tipus d'obligacions existents. A més de la classificació tradicional de l'art. 1088 CC que distingeix obligacions de donar, de fer o de no fer, s'han destacat les característiques de les obligacions genèriques, alternatives, facultatives, indivisibles i, en particular, de les obligacions pecuniàries.
- 5) Les circumstàncies de la relació obligatòria. S'han analitzat en aquesta última part del mòdul el temps i el lloc de compliment de l'obligació, i també els elements accidentals que en poden afectar el compliment: la condició, el terme i el mode. Les obligacions sotmeses a condició (suspensiva o resolutòria) o terme (inicial o final), són la part fonamental d'aquesta matèria.

Exercicis d'autoavaluació

Qüestions breus

1. Què s'anomena obligació?
2. Quins són els elements de la relació obligatòria?
3. Què s'entén en l'actualitat per obligació natural?
4. Quines són les fonts de les obligacions?
5. Què caracteritza les obligacions sinal·lagmàtiques?
6. El Màrius va vendre la seva casa a tres germans, la Lúcia, el Pere i la Maria, que han de pagar un preu de 120.000 per l'habitatge en total, i cadascú deu 40.000 euros. Si no determinen la forma d'organitzar la pluralitat de deutors, què passarà si un d'ells és insolvent? Què passaria si s'hagués pactat la solidaritat passiva o de deutors? Per què la solidaritat no es presumeix?
7. Què s'anomena parciarietat?
8. Quins són els requisits de la prestació?
9. Quina és la diferència entre les obligacions de mitjans i les de resultat?
10. Què significa la regla *genus nunquam perit*? Per què aquesta regla té una aplicació limitada en les obligacions genèriques de gènere limitat?
11. En què es diferencien les obligacions alternatives de les facultatives?
12. En què es diferencien els interessos legals dels convencionals?
13. Què s'anomena condició?
14. Quines són les diferències entre les condicions suspensives i les resolutòries?

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. El Codi civil espanyol no parla de relació obligatòria, sinó d'obligació. El concepte d'obligació té fonamentalment dos significats: d'una banda, per obligació s'entén un deure jurídic; d'un altre és una relació jurídica (obligatòria) complexa en la qual hi ha un creditor (posició activa, titularitat del dret de crèdit) i un deutor (posició passiva, titularitat del deure jurídic de prestació o de l'obligació segons el primer dels sentits apuntats).

2. Els elements de la relació obligatòria entesa com a relació jurídica complexa existent entre el creditor i el deutor són els següents:

a) Els subjectes, que són dos (subjecte actiu o creditor, i passiu o deutor). En cadascuna de les posicions subjectives de la relació hi pot haver, no obstant això, diverses persones físiques o jurídiques.

b) L'objecte, entès com la prestació que el creditor pot exigir i el deutor ha de realitzar.

c) El vincle obligatori, relació de poder i deure correlatius que uneix els subjectes, i que es compon de deute i responsabilitat.

3. En l'actualitat, la doctrina estima que l'obligació natural no comporta l'existència d'una relació jurídica obligatòria ni tampoc un supòsit de deute sense responsabilitat. L'obligació natural és qualsevol deure moral o social (la causa justa esmentada en l'art. 1901 CC), que justifica, d'acord amb els principis morals vigents en un moment determinat, un desplaçament patrimonial que en un altre supòsit no estaria legitimat, i produeix com a efecte que qui paga no pot repetir allò que va pagar voluntàriament.

4. D'acord amb l'art. 1089 CC són fonts de les obligacions la llei, els contractes, els quasicontractes, els delictes i els quasidelictes. La doctrina estima igualment que la declaració unilateral de voluntat constitueix també una font de les obligacions, i funda aquesta posició en el fet que el terme llei s'ha d'entendre en sentit ampli (equivalent, per tant, a norma jurídica), comprensiu també del costum. L'exemple paradigmàtic del valor de la declaració unilateral de voluntat com a font de les obligacions és la promesa pública de recompensa (per exemple, ofereixo 1.000 euros a qui em torni sa i estalvi el meu gos *Goofy*).

5. La relació obligatòria sinal·lagmàtica es caracteritza perquè les parts hi són recíprocament creditora i deutora l'una de l'altra. L'element essencial d'aquestes obligacions és, en conseqüència, la reciprocitat. Deutor i creditor ho són simultàniament, iles seves posicions estan, a més, interconnectades. L'exemple paradigmàtic d'obligacions sinal·lagmàtiques són les derivades del contracte de compravenda: de l'obligació de lliurament de la cosa és deutor el venedor, i creditor, el comprador; de l'obligació de pagament del preu és deutor el comprador, i creditor, el venedor.

6. L'art. 1138 CC estableix la regla de presumpció de la mancomunitat per al supòsit en el qual les parts no haguessin previst de manera expressa en el contracte de quina forma desitjaven organitzar la pluralitat de persones. Es tracta de la mancomunitat simple o pura, o parciarietat, que implica que la relació obligatòria és única, però crèdit i deute es reputen dividits en tantes parts com subjectes hi hagi en cada posició jurídica. D'aquesta manera, cada creditor ho és d'una part del crèdit i cada deutor (en el supòsit plantejat hi ha pluralitat només en la posició passiva de la relació) ho és d'una part de deute. Per tant, el Màrius només podria reclamar a cadascun dels tres germans la part de deute que els correspon, 40.000 euros. En conseqüència, si algun dels compradors resulta insolvent, no cobriran la insolvència els restants, sinó que haurà de suportar aquesta situació el creditor.

Si les parts haguessin pactat el règim de solidaritat per a organitzar la pluralitat de la posició passiva de la relació obligatòria (no cal, per això, que consti l'expressió solidaritat, però sí que resulti de manera inequívoca de la voluntat de les parts), la conseqüència seria que la insolvència d'un codeutor ha de ser assumida pels restants a prorrata de la part que cadascú va assumir en el deute. Per tant, en aquest cas, els altres dos han de suportar cadascun un desemborsament patrimonial de 60.000 euros, atès que es presumeix que la participació és per parts iguals. El Codi civil no estableix aquesta conseqüència de manera expressa, però es dedueix de la interpretació conjunta dels art. 1137 i 1139, *a contrario*, CC.

La solidaritat no es presumeix precisament perquè és el règim més oneros per als deutors, atès que implica una major garantia al creditor per la satisfacció del seu crèdit. El Codi civil en l'art. 1137 CC estableix aquesta regla, que troba el seu fonament en el principi *favor debitoris*, i que es completa amb la presumpció de mancomunitat de l'art. 1138 CC. Però, la veritat és que la jurisprudència ha dut a terme una interpretació correctora d'aquestes normes, i

tendeix a una interpretació molt més inclinada a constatar l'existència de solidaritat entre els deutors.

7. S'anomena parciarietat la forma d'organització de la pluralitat de persones que consisteix, bàsicament, en el fet que si bé la relació obligatòria és única, el crèdit i el deute, si escau, es consideren dividits en tantes parts com subjectes hi hagi en cada posició jurídica.

8. Els requisits de la prestació, tal com es desprèn dels art. 1271 i 1273 CC són els següents: possibilitat (la prestació de fer ha de ser realitzable i ha d'existir o arribar a existir la cosa en la prestació de donar); licitud, atès que la prestació no pot ser contrària a les lleis imperatives o l'ordre públic; determinació, atès que ha de resultar determinada o ser determinable amb posterioritat d'acord amb els criteris establerts en constituir l'obligació. La patrimonialitat no és, finalment, un requisit de la prestació, sinó de la sanció per incompliment de la prestació.

9. La distinció entre obligacions de mitjans o de resultat fa referència a la finalitat perseguida per l'obligació. En les obligacions de mitjans, el deutor s'obliga a desenvolupar una activitat utilitzant els mitjans adequats a l'estat actual de la ciència o tècnica (*lex artis ad hoc*) sense garantir-ne el resultat (així, el metge s'obliga a tractar adequadament el pacient, però no garanteix el resultat de la seva curació). Si el deutor fa servir la diligència exigible, la no obtenció del resultat hipotèticament previst no comporta incompliment i, per tant, el creditor ha d'abonar la retribució pactada.

Per contra, en les obligacions de resultat, el deutor s'obliga a desenvolupar una activitat diligent i, a més a més, a aconseguir un resultat determinat (així, la construcció d'una casa). Si l'obligació és de resultat, el deutor només queda exonerat de responsabilitat per no haver aconseguit el resultat previst i volgut per les parts en el moment de constitució de l'obligació, si pot provar que hi ha concorregut un supòsit de cas fortuït. El deutor no pot reclamar el pagament de la contraprestació pactada en el contracte si no s'ha obtingut el resultat, encara que hagués estat plenament diligent, tret dels supòsits de *mora accipiendi* i d'impossibilitat sobrevinguda per actuació imputable al creditor. Les obligacions de resultat comporten la imposició al deutor d'un sistema de responsabilitat més rigorós que el derivat de l'obligació d'activitat o de mitjans.

10. La regla *genus nunquam perit* ('el gènere no mor mai') expressa la idea que, en principi, en les obligacions genèriques, i abans de l'especificació, no es pot donar una impossibilitat sobrevinguda de la prestació, perquè sempre serà possible trobar coses pertanyents al gènere pactat. Per això, fins al moment de l'especificació o concentració, el risc és sempre del deutor.

S'afirma, d'altra banda, que aquesta regla té una aplicació limitada en relació amb les obligacions genèriques de gènere limitat, perquè si s'han determinat la qualitat i circumstàncies de les coses que han de ser lliurades, i perissin totes les coses del gènere delimitat per les parts per causa fortuïta o força major, el deutor quedaria alliberat de responsabilitat per extinció de l'obligació no imputable a ell. Un exemple d'obligació genèrica de gènere limitat: lliurament del vi de criança produït en un celler determinat provinent de la collita de l'any 2010.

11. Les obligacions alternatives són obligacions en les quals es preveuen a efectes del compliment diverses prestacions amb caràcter exclouent, de manera que el deutor compleix l'obligació fent-ne qualsevol d'elles (*plures res sunt in obligatione, un autem in solutione*). En les obligacions facultatives, per contra, es preveu únicament una prestació, una conducta deguda possible per al deutor, si bé en el moment del compliment el deutor, o, si escau, el creditor, poden modificar la prestació (*una res est in obligatione, plures autem in solutione*). En les obligacions alternatives hi ha diverses prestacions degudes alternativament; en les obligacions facultatives no hi ha una pluralitat de prestacions degudes, sinó només una. Tots dos tipus d'obligacions es diferencien a més per un règim diferent de la impossibilitat sobrevinguda de la prestació: en les obligacions alternatives, la impossibilitat sobrevinguda d'una de les prestacions no extingeix en principi l'obligació, mentre continuïn essent possibles les altres previstes alternativament; per contra, si l'obligació és facultativa, si es produeix la impossibilitat sobrevinguda de la prestació sense culpa del deutor, extingeix l'obligació, tot i que a l'efecte de compliment fossin possibles altres prestacions que podia haver realitzat el deutor en el moment del compliment en lloc de la prestació deguda, d'acord amb els art. 1182 i 1105 CC.

A més a més, les obligacions facultatives no estan regulades en el Codi civil, mentre es dedica a les alternatives als art. 1131 a 1136. Les obligacions facultatives es consideren admissibles a l'empara del principi d'autonomia de la voluntat, sempre que es pactin de manera expressa, atès que en un altre cas no es podrien admetre per imperatiu de l'art. 1166 CC.

12. Pel seu origen, els interessos poden ser legals o convencionals. Són legals els interessos quan l'obligació del seu pagament és determinada per una llei, que també en determina la quantia concreta en cada supòsit que prevegi (per exemple, art. 576.1 LEC o 20.4 LCS); són convencionals quan és determinada per un pacte de les parts.

D'altra banda, un concepte diferent és el de l'interès legal dels diners, que es fixa en la Llei de pressupostos generals de l'Estat o en les seves normes complementàries. Molt sovint, algunes normes es refereixen a aquest interès legal dels diners (per exemple, art. 1108 CC).

13. S'anomena condició l'esdeveniment de realització insegura i incerta, respecte del qual no hi ha certesa en el moment de constituir-se l'obligació (si et cases, si aproves totes les assignatures del Grau de Dret). Es diferencia, des d'aquesta perspectiva, la condició del terme en el fet que aquest és un esdeveniment de realització certa i segura, respecte de la futura existència sí que hi ha certesa en el moment de néixer l'obligació, tot i que es pugui ignorar quan es produirà (la data de mort d'una persona, el dia 3 de maig de 2015).

14. La submissió d'una relació obligatòria a condició suspensiva comporta que aquesta no produirà els seus efectes fins que no es produeixi l'esdeveniment previst com a condició suspensiva; per contra, si la relació obligatòria se sotmet a condició resolutòria, serà vàlida i eficaç, i produirà els seus efectes en tant no es verifiqui la realització de l'esdeveniment previst com a condició resolutòria.